

B
26
571

M-
C

i 18296531

1544

רבי חנינ' בן לברט

קובץ שינוי
עם תולדות המשורר, מבוא והערות

דוד כהנא.

הוצאת "אחיאסף".

ווארשע
בסוף דאחים שולדבערג, דזיקא 1 אפ
תרנ"ד.

Р. ДОЙНУХЪ БЕНЪ ЛАБРАТЪ
т. е.

Стихотвореніи Р. Адоинимъ Галзоя
съ предисл. и примѣч.

ФACULTAD DE LINGÜAS
D. Kagan
Изданіе "Ахисафъ."

WARSAWA
Въ Типографіи Братъевъ Шульдбергъ, Дзика № 1.
1894.

Printed in Poland.

תולדות דונש.

הטישורר הנשגב והמבקר הגדול רבנו אדונים הלוי,
הקרא בשפת ערב בשם דונש בן לברט, אישר מטנו החלה
הקופה הדשה לשירי שפת קדש, נולד לערך בשנת ד"א תר"ף
ליצירה בעיר פאס באפריקא הצפונית א). אבותיו היו מאנשי
השם ומגדולי היהם, גם היה נכד להגאון רבנו סעדיה ז"ל ב).
ובהיות עוד דונש צעיר לימים בא למדינת בבל, ושם נתגדל
ונתהנך כפי הנראה על ברכי זקנו רס"ג, והוא היה לו לאב
זמורה ג), ויעש דונש חיל בלמודים, במטבח והלמוד ובשפת
עבר, בדקדוק וצחות הלשון, גם בלשון המדינה, היא שפת
ערב, כי שכלו היה חד וטוב, ובראות דונש את שירי הערב

א) וזה לבון ר' משה בן עזרא בס' 'כתבא אלמחאזרה': "דונש
בן לברט הלוי הבאגדאדי לפי שכו, והפאסי לפי מקום מולדתו",
כתב העתיק לי בטובו מן הכ"ה ה' ד' הדכני, וכן אמר הכאב"ע
בראש ספרו מאזניס וז"ל: "וכי' אדוניס הלוי בן לברט המערבי ממדינת
פאסי".

ב) וזאת אמר תלמידו אבן שש בביורו (סי' יו"ד) "אבותיו הישרים
בישראל שריס", עיין בס' התשובות מאת שטערן (לד' ד').
ג) עיין להלן בסוד השני כל דונש (סי' סא) שאמר: "סעדיה בן
יוסף זקני", וכונתו אביו זקנו מנחם, וכן אמרו תלמידי מנחם לדונש
בשבתהם לאמר: "וכי'ה כעת הדיא זעיר תלמידיו" וכו', עיין בס'

מספרי צבין דב

שרפשטיין

הנשגכים, ואיך נערכו כבודה ומשקל ע"פ יהדות והנועות, לקחו את נפשו מאד, כי רוח השיר נהה עליו מנעייו, ומאו עלה רעיון יקר בלבו, כי טוב לעשות כזאת גם בשפת עבר. ויהי היום גלה את דעתו לרס"ג, וישב לו מאד את השיר השקול הנהוג אצל הערבים. או נפלאו דברו דונש בעיניו, ואמר: "לא נראה כבודה בישראל" (א), כי באמת גם השיר הפשוט ביטוי ההרואים, לא ידעו בני ישראל לפני רב ינאי ותלמידו ר' אלעזר הקליר, ואף כי שירים שקולים (ב); אבל רוח דונש לא רפתה בקרבו, והחל לנסות את כחו לעשות שירים שקולים בשפת עבר, והכצו בירו הצליח, כי נחה על שיריו רוח הן ידיו נעימים לאון

התשובות לטעמן (ד' כו), וכן אמרו בס' ד' (ד' מה) "אחרי כונן אותו זקן ורנן".

(א) עיין בס' תשובות דונש על רס"ג (ד' לא). והל תתמה איך עלו רעיונות כאלה על לב עלם, הלא נמות זקנו רס"ג היה דונש בן י"ג בניס לערך, אצל נחמן לנו לדעת סר' יוסף בן ר"ב הנניד, טהותו ילד בן שמונה וחצי שנה, כתב אז היטב בשפת עבר, גם כתב אז על ספר את הסודים השקולים של אביו הקב"ה מאד, עיין כמ"ע לטעמערבדע שנה ג' (י' ט').

(ב) עיין בס' תשובות דונש על רס"ג (ד' לא) וז"ל: "ידענו כי אז מ' ר' סעדיה וזולתו" וכו', ולדעתי במקום אז ז"ל: "ידענו כי מ' ר' אלעזר מ' ר' סעדיה" וכו', ולא כמו שאמר הרכני על אז הרבאון, עיין בספרו הסרוד והפליט (ד' קג), וכן אמר ר' סעדיה אבן דלמן כזה"ל: "וכבר בקשתי ותשכתי הרבה, ומלאתי כי לפגי תרזי הרב הגדול ר' אלעזר הקליר לא ידענו ולא נשמע לנו תרזים באומתנו, וזאתיו החזיק ראש הטיבה הגאון ר' סעדיה ז"ל", עיין בס' מלאכת הסוד (נאזיבער (ד' ו)).

שומעת ז', ורבים מהם היו תפלות ובקשות הלל ושבת לה', כמו:

אזר עֲטִיף פְּשָׁמֶיךָ,
כֹּל יִצְרָף פְּקָמֶיךָ,
שָׂא עֲנֹנֹתַי פְּתָרְךָ
וְאַל תְּשִׁימֵנִי פְּלִמָּה (ג).

והשירים האלה נתקבלו בכבוד בהרבה ערי ישראל, ועל פיו היו מעריצים בנגון את ה'ג), ודונש היה יקר ונכבד בעיני עמו, והיה אבי השירים השקולים. גם החל להורות את כתבו הקדש ושפת עבר, לתלמידים רבים בישיבות שנערך (ד), ואף כי היה עוד צעיר לימים, ושמו הטוב הלך למרחוק.

ובעת ההוא ישב בעיר קורדובה בספרד, על גפי טרומי הצלחה, הנשיא רב הסדאי בן יצחק שפרוט, כי היה מוכיר ויועץ ורופא למלך האדיר עבד אלרחמן השלישי. אבל בימי גדולתו לא שכח חסדאי את אחיו ועמו, ויהי להם כמלאך מושיע, ועמד לימינם בכל עת נגד כל צר ואויב, ושלח רב כסף ונכתיבים לשיבותיבבל, גם השתדל להגדיל את חכמת ישראל בספרד, והעביר קול: "מי לה' אלו וכל מחסורו עלי,

(א) וכה אמר עליו אלתריו: "שירי ר' אדוניס ביד התן תוקוס", עיין תחמוני שער ג'.

(ב) עיין תת"מ (ד' מג).

(ג) עיין בס' התשובות לטעמן בסור אבן ששת (ד' כו סו' סד).

(ד) עיין להלן בסור הטיח אבן ששת מאת מאורכר אלמוני ששר לכבוד דונש: "הכס מערכ" וכו'.

וואספא אליו כל גאון וכל רב. מארצות אדום וערב"א, ובימיו התחילו המשוררים לצפצף, כי כפיו היו כעננים לעורכי השירים ב; גם שלא לקרוא אליו ממרחקים את מנחם בן יעקב מושפחת סרוג הספרדי, שיעב בעור טורטוסא, כי נודע שמו לתהלה, שידיו רב לו במליצה ושיר וקדוק לשון הקדש, ונמנחם בא עם אביו ואחיו וכל בני ביתו לקורדבה, והיה מופר ומזכיר בבית הנשיא הסראי, "בתב לו מכתבים רבים למדינות שונות, ואף למלך כוזר; והוא עוזר את לב מנחם לחבר ספר על ערשי לשון הקדש, כמו שעשה לפניו רס"ג, ומנחם שמע מזה לדבריו, והחל לכתוב את ספרו בשפת עבר בשם "מחברת", ויומם ולילה שם בו כל מעיניו, ועמל כחבורו כאר ג.

ויהי כשמוע חסדאי את שמע דונש ורוב הכמותו בקדוק לשון הקדש ובמליצה ושיר, שלח לקרוא גם אהו אליו, וען קנאה סופרים תרבה חכמה, והנשיא ידע יאהב את שפת עבר בכל נפשו ד. ומארץ רהוקה, בבל, בא דונש לקורדבה, והוא היה עוד עול ימים, והנשיא קבל את פניו בכבוד גדול, והיה ג"כ מזכיר ויועץ אצלו. ודונש היה איש חכם ועשיר, נכרי

- א) לשון התחמוצי (שער יח).
- ב) כי נאמר עליו בקבלת הראב"ד, וכן אמר דונש להלן עשיתי חסדאון (סי' לג).
- ג) המקור לכל הדברים האלה, עיין ברפרי לתולדות רס"ג (ז' ג).
- ד) וכתום יא' מהר"א ווייס בס' ד"ד ודוכסיו (ח"ד, ז' רלג) לנכר סרה על הנשיא ולא ראה שרק מאהבת הנשיא את שפת עבר, לא כתבו מנחם ודונש את ספריהם בשפת ערב.

וטוב לב ובכספו תמך דלים א), והיה יקר ונכבד בעיני חסדאי, גם יקנו רס"ג היה חשוב אצל חסדאי מאד, עד שבנו ר' דוכא שלח לו מכתב מובל, והגיד לו את קורות אביו רס"ג בפרטות ב). ובין כה וכה גמר מנחם בשנת ד"א תשט"ו לערך את מחברתו, ויעש לו שם גדול, ויקנא בו דונש בסתר לבו מאד ג), וירא כי נגע מנחם במחברתו מעט בכבוד רס"ג, גם דרחיב פה ולשון על פתרוני ר' יהודה בן קרוש, ואמר בגדל לבב: "והיה עליו מאמתת הכוסר כטרם ישוכו פתרון, להקיר איך יבנה בנין הלשון" ד); ויאמר דונש אל לבו עתה יש שעת הכושר לפני, להראות את גדלי ולהתרוכס על, ולהוריר את כבוד מנחם עד לעפר, וען הוא בעבור חסר דעתו בבנינים הרם חומת הלשון ה); וברוב חמה יצא דונש חיש נגדו, וכתב על ספר את תשובותיו, ובו נאחזים השגות על מחברת מנחם. ואמר בהקדמתו כי מנחם חבר ספר, אשר מפור לכל אמרו ישר, ונתן מבשול לתלמידים רבים, ואחר כל זאת לחכמים לעג.

- א) זאת הגיד עליו תלמידו אכן שכת בכירו (ז' ד' סי' ת"ז; לאיד דל קפ סופק, באישון דס דופק" וכו'.
- ב) עיין קבלת הראב"ד בס' יוחסין הבלס (ז' ד).
- ג) זאת אמרו תלמידו מנחם על דונש כפירוש ח"ל: "קאל וסם עלילות דברים לפסול המחברת", עיין בס' התשובות לטעמן (ז' יט).
- ד) עיין מחברת מנחם שכת אבס" (ז' יב) ושם אלף (ז' כס) ושם סג, גינת (ז' סח וסט).
- ה) עיין להלן בסור הכני כל דונש (סי' עד) שאמר: "והרס בנינים" וכו', וכן אמר הראב"ע על מנחם בהקדמת ספרו וסוד בזה"ל: "ובעבור חסר דעתו בבנינים הרם חומת הלשון".

זעליהם פה הרהיב, ועל כן יצא הוא לגדור את הפרצה, ולרפא את ההרוס; וספרו זה המלא ארם ורעל על כל גדותיו שלח לחסדאי א), עם עוד שני שירים שקולים ממנו בראשו, הלוקחים לזכות בנעם מליצתם, האחר: "דעה לכו", ובו ארבעים ואחד בתים, הוא שיר ההלה לכבוד הנשיא, והשני: "לדורש החכמות", ובו מאה ועשרה בתים ערוך כלו אל מנחם, ובשירו ההוא שפך מנהל ועד כלה בנו וקנון על ראשו כמים. ואף כי היה מנחם זקן כמנו לימים, דבר עמו בלעג וקלם כמו עם נער קטן, וקרא אותו בשירו זה פתי, ואמר כי הביא שחת כלכות היצורים, שפת קרש שבר, והטא אל הטא צבר, ושתי מכתמים, לרגלו התלמודים הישירים, וטוב עשה לו כמם ספריו בקברים, ולו קן שם קפץ לפיו במסגרים).

אך להשפיל את כבוד מנחם בעיני הסדאי עד מאד, ראה דונש להרים קול ברעש גדול בראש שירו השני, כי נגע מנחם בכבוד זקנו ורבו, ודבר סרה במהברתו על רס"ג, ובאמת

א) למל בתשובותיו (ד' ס') יאמר: "דברך הכל הכלים", וכן (ד' עג) "סן תהיה כחמים בעינים הכסילים עיני גומיהם" (ד' עז) "והתבון ולדרוש אולת אל תוסף" (ד' פג) "ולא תמות בתוכו לשת" וכדומה.

ב) עיין להלן בסדר השני של דונש הנדפס פה (ס' זג) שאמר בס': "ואין בתמימה לפני מהקויה" וכו', וע"ש עוד ס' כה, סימן לח, ס' מד וס' כז; וכד"ל טעם מאל בספרו בית האזר (ד' יח) שאמר וז"ל: "הא"י דונש ערך השנותיו בשירה ארוכה וכו', ואע"פ שתלת דבריו מלאים תהלה וכבוד למנחם, הנה באל דבריו כוללים בדרות ולעג".

דבר מנחם ביראת הכבוד נגד רס"ג. וזאת כונת דונש בשירו "לדורש החכמות" וכו', שהוא רס"ג אשר דרש בהכמה ועודר את ישני עמו ערב ובקר, וכל הניב והשפה אכף בספרו האגרון, ואיך ערב מנחם את לבו, ליות הין וחנית בלב איר ישראל כמוהו; עוד יצא דונש בחמת אפו לטום עלילות דברים על מנחם, ואמר שחלל במהברתו את המשינה, גם פירש מלת "ומלך" כמו ראש המינים עין, המחלוק על תלמודו רבנן ג', ואמר עדין בשירו הנוצר לאמר:

אַפְסָר קִקְרָה וְהַתִּיר גַּגְסָרִים
גַּלְיָה סַפְרִין לְפִלְה וְלַתְרִין ג).

דברי דונש אלה לא היו בקול קורא במדבר, רק עיש דושם גדול על לב הנשיא הסדאי, עד שנחפך לישנאו את מנחם, אבל מנחם שם יד לפה, ולא ענה על דברי דונש כנאומה ד): סבת הדבר כי ידע מנחם את נגע לבבו, ועין אבי זקנו וקרוביו הרבים, יצאו כבר לתרבות רעה ונעשו מינים והתירו אכילה

א) ע"י בלן הבין כד"ל א"ז כונת דונש בראש שירו ההוא, נעלם ונפש גאל ההלגים בעקבותיו, סבת הנעם כנעם הסדאי על מנחם יאמר ג.ד תור ספר האגרון שכתב רס"ג.

ב) עיין תשובות דונש על מנחם (ד' עה) ועל זה יאמר בס' ד"ת: "והלילה מזהעלות כל לבו עלולות דונש", ועיין בסדר השני של דונש (ס' פג).

ג) עיין בסדר הנוצר (ס' יט).

ד) וזאת אמר אבן שבת: "ויצת מנחם ולא ענה במלך" עיין בס' התשובות לטעמן (ד' יח).

ושתיה ביום הכפורים, ולא מלו את ערלהם, ויהיו מעדת ישראל א), ומטעם זה ירא מנחם איש מוסכן וגר בארץ נבירה, אף כי היה אדוק בדת הרבנים בכל נפשו ב) לצאת מחר בגד דונש שהיה מיוחס גדול ועשיר, ולדון עם שחקיף ממנו דבריו הנוגעים לדת ישראל, פן יבולע לו ותגלה הרפתה בקהל. וע"כ ראה כי טוב לחשות, ויהיה בן הנעלמים היטומעים היפתח ואינם משיבים; אך בראות הנשיא הסדאי כי נמכת מנחם בפני דונש, ולא ענהו אף במלה, השב כנשינו בלוי פסק שהצדק עם דונש, או הכו דבריו שרש בלב עבוק עמוק, ועבר עליו רוח קנאה, קנאת הדת, ומבלוי יואל את פי מנחם גזלי חף הוא מפשע, עוה להרוס את ביתו בקורדבה, וביום מועד ושבת נהרט בית מנחם, וגם קיבץ מירי אנשי הסדאי ונמרצו שערותיו, ומנחם האמלל היה מוכרח לעיוב את קורדבה, ומצבו היה אז רע מאוד; ובראות מנחם כי בלחה ארץ הרעה, שלח אז מכתב לחסדאי להראות לו צדקתו, ואיך ישנאו סבבזו כבדש, ויצאו לקחת ממנו נקם ולעשות להם יש, ועל זה ענהו חסדאי לאמר: „אם העוית כבר הביאותיך למורד, ואם לא העוית כבר הביאותיך לחיי העולם הבא“, ואחריו בן

א) עיין להלן בחוספה שם הדברים באריות.
 ב) והך למה עשה פונסקער את מנחם לקחוי, עיין בס' ל"ק נספחים (לד קסג) ובקר ענה בו לאמר: „שאין בכל מחברתו מאלבוס ועד סופו אפילו רצו אחד לפירוכים של חז"ל; אבל לא ראש פונסקער כי במחברתו שרש גבעל (לד נב) יאמר מנחם בזה"ל: „אין לה דמיון בתורה אבל בלבן מנחם יש“, ובשרש גף (לד נח) יאמר: „גלבוש מנחם הגפת לתורת“, וכדומה.

שלח לו הסדאי את הקונטרס בף מן מחברתו לחזרה א), שנשאר אצלו כפי הנראה מן העת שעזב את ביתו, והרבר הוה היה לאות בעיני מנחם, כי הפין הנשיא בו וכמחברתו ב). אז ראה מנחם כי עתה עת לדבר, ואמץ את רוחו וכתב מכתב גדול להנשיא, והוכיח על פניו דברו שעשה בו משפט עול ויצא כאלהים לדון דברים שבלב, מבלוי לשמוע תהלה מה בפיו, ומדוע לא יזכר בו כבורים אשר ישגבו, ודלים אשר יראבו, יחד על עפי ישראל, גם הניר לו שיש עמו חיטובת נגד דונש, במלים שנונים מחטים, ואם עתה ידום אחר יום ישמע שאוננו. ולא ארזי הימים ויהננו תרומתם מתרומתם, וכראשם אפרים בן קפרון, ויהודה בן דוד ויצחק אבן גקטוליה, ויצאי כעת אחר י"ב חדשים ברוב המה לעזרת דבס, גם להגיל את כבוד חכמו ספרד ד; וכתבנו ספר בתשובות עינות נגד דונש. גם חברו שני שירים שקולים בראשו, כמו שעשה הוא בכפרו,

א) עיין במכתב מנחם לחסדאי הנדפס בס' התשובות למטען ד. א) ובספרי לתולדות רס"ג (לד ז').
 ב) וזאת אמר מנחם טוף מכתבו להנשיא: „כף המושב זאת ידיו שמתוהו לטוטפות, ויהי לי למטיב נפש“.
 ג) עיין במכתב הנזכר (לד ז').
 ד) אכן ששת בתשובותיו (לד ז') ועיין בתשובות ת"א (לד כט) בספר הנזכר למטען, ושם התלמיד הראשון של מנחם סיס אפרים בן קפרון; וזאת אמר אכן ששת בתשובותיו (שם לד יח) „וששתם בנשקת פראים וקול גדיים“, וקפרון בלעו הוא אז ועו, ובמלת פראים רצו על כחו אפרים, וכן אמר מיד: „כל הרי יבזרם ואפרים“.

סג", לאמר כי איש עו נפש וקר לב כמוהו יבקש רק סג ולגמות מדרך הטוב ה'; גם יצאו לדבר עם דונש קשות, על שערב את לבו לעשות שירים שקולים בלשון הקדש על מושקל ערב, ואמרו הלא רס"ג עשה הרבה שירים ולא נשקלו במשקל ערב, ולוא ראה שיתכן לעשות כן, היה הוא הראשון בזה, אבל חלילה לנו להשיג גבול ראשונים, ולעשות כזאת בשפת עבר, כי ע"י זה נתנים פתוחים וקמוצים, ותשחת ותאבד לשוננו הקדושה, אשר נשארה לנו לשארית; ורק לבל יריו דונש את לבו לאכזר, מו יוכל לעשות שירים שקולים כמוהו, מצאו לטוב לישקול שיריהם הנמצאים בראש תשובתם על מושקל ערב, החראות לו שלא נופלים הם ממנו במליצה ושיר כ).

וענינו בך מנתם ספר עו, ימן פריש בזהכרתו דברי תורה וכתבי הקדש שלא כהוגן, וכן אמר חזן שבת לתלמידי מנתם (שם לד ית) "מלמדכם אשר היה לו סוג, וגבול התורה והמצוה הסוג", ו עשה עוד דונש סימן אחר על מנתם בתשובותיו (לד פו) להתל ממנו, והוא: "ענינו חלל וכתה", ר"ל סמנחם שמה שגור.

ה) כונה דונש בסימן השני עשה, הרגישו מיד לתלמידי מנתם שאל להתל ברבים, וע"כ עבו בהלכה סימן אחר עליו: עו קר חפך סג, וסג הוא מלבן (תהלים ג ד') כלו סג, ונמלת קר הסתפש ג"כ חזן שבת (לד לת) ותמנתם על פי העו הקר, וכן נראה מדבריו (לד כט) שהסימן הזה על דונש עבו שני תלמידי מנתם, בן קפרון ור' יסודס בן דוד; ומבאן נראה שמוס שפירשו דערינגערג גריטואלד על הסימן: "חג קן ספר עו", כמו שהביא הרמב"ם חין לדבריהם כל יסוד.

ב) עיין תבוצות ת"מ (לד כת).

אחד לכבוד ה'ישא המראי, אשר אליו הקיבו את ספרם, והשני ערוך כלו לדונש, והמטירו על ראשו גפרית ואש, והכיתו אותו על פניו שיק ברוב קצאתו שם עלילות דברים לפסול המחברת; וכנהם רבם חבר ספר יקר, והשאיר אחריו ברכה לדורות, והוא לא עמד על ענינו ועל פתונו, ושקר דבר וכחש באמרום, רק רצה שיהיה גם הוא בין מחברי הספרים. אמנם לעשות הסביל כאחד הבורעים, ואך לשוא יצעק מרה על מנתם בדבר רס"ג, והוא בעצמו בתשובותיו על מנתם לא ישמע לדברי רס"ג, אהרי ישם אותו לפניו כשירו לוקני ורבו, והנה דבריו מכחישים זה את זה ה'; עוד יצאו להתל בו על הסימן שעשה לו"ג אותיות המזרחיים: "דנש הלוי אמת כטב", ואמרו שאין למלת כטב פירוש וטעם בכל המקרא, ועשו יחלצה סימן אחר: "דנש הלוי כטבא כתב" (כ) וכן שהקו מנוי על הסימן השני שעשה לאותיות המלכים: "חג קן ספר עו", וכנהו כי החוגג הוא מנתם קן וטאם ספר עו"ג, ועשו הם סימן אחר עליו: "עו קר חפן

ה) עיין תבוצות ת"מ (יה חז סי פט), כס יגד יט, כס יגד מד וכס (לד ית).

ב) עיין תבוצות ת"מ (לד מאל) והסימן הזה: "דנש הלוי וכו'", גם הסימן השני הנאמר מיד, הביא דונש בהקדמתו לתשובותיו על מנתם, וכמוס דברי הרמב"ם שאלמר בס' השקד והפליט (לד קקד) שכותבו בהסימן הזה להגיד: "דונש הלוי הוא אמת כמו שבוא טוב", וזאת נראה ג"כ מדבר ת"מ (לד מ').

ג) הסימן הראשון על המזרחיים עשה דונש לכבודו, אבל הסימן השני עשה דונש לזלל בכבוד מנתם, וכונתו כי החג מלבן (תהלים קו כו) יחוגו ויטשו בכבוד, קן מלבן (ויקרא כ' כג) ואחז בס'.

אחר הדברים האלה יצא ברוב כעס וחמה נגד תלמידיו מנחם אחר מתלמידיו דונש הצעירים, ושמו יהודי אבן ששת, וכתב השגות נמרצות על דבריהם, והסב את סימנם: "עו קל חפין סג", על אפרים בן קפרון, וען קפרון בלעז גדי עו או תישא; והגיד על רבו דונש גדולות, כי התכבד לו אחות, ושרים עם פחות בשיריו נהדרים, והוא כעת בן שלשים, ואצלו לומדים בני ששים, ואף כי למד הרבה חכמות, בכל זאת דרכו לא ירט כרבים הפרויז, ואבותיו של דונש היו בישראל שרים, ואחיהם ובניהם כאשר עשו להם דמות שור, לא נשאו להם פנים ברין, וז' דיהם הרגום כצירים ג; ודבריו אלה היו כתרבות ללב מנחם, וען אביו וקנו וקוביזו יצאו לתרבות רעה, ואת אשר פחד מנחם לכתוב: ועליו אמר אבן ששת בשיריו:

יהי כל גין גנת

ונזע קצנת

ונם קל טיפפת

קרוקיו סתורים ד.

עוד יצא אבן ששת להתל בתלמידיו מנחם, באמרו כי

ה) וזאת אמר בראש שירו (ס' ת') "גזי אתה הנמה".

ב) עיין תשובות אבן ששת בשירו (ל' ד' ס' יז, ס' סג וס' קח).
ג) שם בשירו (ס' יד) והסגה שהגו אותם כמו שהגו לפנים לרבי יצחק לעבדי העגל.

ד) שם בשירו הנזכר (ס' קנו) "וודע זנחת", כמו (בראשית לו סג) "ומנת ועיגל", וזו צמלת מנחת על מנחם, ועיין בסוספה להלן.

יד רבם, ופי' בן מזכר בכורתו בעדשימ, היתה בתשובתם באמצעה; ודונש רבו הטיב עליו מאתים השגות, אשר הודו לו בהן כל אנשי לככות, והם יצאו להצדיקו ברוב עמל רק בחמישים; גם במה שתולים את עצמם על רס"ג, ירפאו את שבר מנחם על נקלה, כי גם הוא לא צדק, עת לפניו נבדק בכמה ענינים ג; וכדבר השיר השקול אמר אבן ששת, שבאמת הגדיל דונש לעשות, כי שם גבול ומדה לשיריו, למען ידבקו הטיב בלבנו, וקצת תהלות השיר השקול לספר לא די לו לכתוב בהן ספ"ג שלם ג, והתם את דבריו בשיר יעטיה משורר אחי: לכבוד דונש לאמר:

חבם פנעב; והדון לו לפתרו,

אישר פתר פשענר פישבות,

נפשא קול פחוצות גם קחובות

פקקמותיו אשיר פים קחבות ד.

דבריו ריבות האלה שיצאו בין דונש ומנחם, הביאו תועלת; דבה וזות חיים לשפת עבר, כי התעוררו חכמים רבים מתרדמתם, ויצאו לחקור ולדרוש בכל נפשם בדקדוק ושרשי הלשון, ורוח

ה) שם בתשובותיו (ל' ית).

ב) עיין בשירו הנזכר (ס' סח) וכן אמר להלן בתשובותיו (ל' לו) "שיר קר' וכו' על שם ראש כלה אדוניכם; מאלן נראה שאבן ששת כתב תשובותיו, אחר מות הנשיא, כי נחיו לא ערכ את לבו ללאת נגד רס"ג, וגם להגיד על הנשיא, ראש כלה אדוניכם ולא אדונינו, והכן.

ג) שם בתשובותיו (ל' כג).

ד) שם (ל' מד) וזאת הצת הקאור הנאתי פה רק ראשי הכתים מן

הבקרת החל לרחק או בספרד, ובראשם יצא ר' יהודה בן דוד הנקרא חיוג, שהיה אחר מתלמידי מנחם, וחבר ארכעה ספרים יקרים, והחיה את עצמות לישון הקדש היבשות, וה' פקח את עיניו לראות, מה שלא ראה לפניו רס"ג ראש המדברים ה', וכאשר ראו חכמי בבל את ספרו על שרשי לשה"ק, אמרו לא ראינו מצד מערב דבר טוב חוץ מזה הספר שהוא יותר טוב מכל טוב שבעולם.

אחר כל ההררה שחרד דונש לכבוד רס"ג, והמר על ידו את רוח מנהם מאד, ראה אחרי כן בעצמו שאמנם שגג רס"ג בפתרונו בכמה דברים, ויצא, כפי הנראה אחר מות הנישיא, ומרד באדונו רס"ג, וכתב על פתרונו בקרת עזה והרס ושבר את דבריו לרסיסים, גם התמרמר על רס"ג על שפירש מלות אחדות שהן לפי דעתו נגד הנסורה ואמר הלילה לנו לפתור דבר שיובלנו להפך נקודה אחת מלשון הקדש; עור לא

הסכר הזה; גם הראש"ע הסכר את דונש לככת כספרו שפה כנורה (דף כה ע"ב).

(א) עיין בהקדמות הערוך לר"ש פרחון.

(ב) שם (דף גז ע"ב) ואולי הוא ספרו הקדמה שזכור הראש"ע בתהלת ספרו מאלוים.

(ג) ושמו ספר תשובות דונש על רס"ג, וכאשר נהקו תלמידיו מנחם מן הסימן הראשון שעשה, שנה פה הסימן הזה כך: «אדעיה שלו כתם טוב», אבל הסימן הבני: «תג ק"ן וכו', נשאר שם כמקודם (לד ג').» (ד) שם (לד ג' סי' ד'), אך הראש"ע ולא אחרי כן בספרו שפת יתר להגן על רס"ג, ולהגילו מודי אלוים קשים, והגיד על זה (שם סי' ד') וז"ל: «ואמר דונש ותלילה להפך נקוד" וכו', ולא אמר מאומה בעבור שהאלו כל התנועות מתחלפות זו בזו.

ישרו בעיניו מה שירמה רס"ג שפת עבר לארמיו ולערבי, ואמר שאין לדמות אותן זו לזו, אלא בשעת הדחק אם לא נמצאה במלה הזאת עור במקרא, ואמר שם כשירו לאמר:

וְכָל הַכֶּסֶם אֶהְיֶינָהּ בְּמִלִּי
וְלֹא לְצִיִּים מִשְׁנָאֵי הָאֱלֹהִים
לְהַתְּקֵם אֲשֶׁר יִשְׁתָּה דְבָרֵי
לֹא יִשְׁתָּה בְּמִנְקַדִּים וְגַם וְקָנִים ה'.

והשגות האלה על רס"ג כתב דונש בקצור נמרץ לפני מקצת תלמידיו, והניח פירושו לנשחא השניה, כי רצה להרחיב בהן הענינים, כדי שיהנו מדבריו כל תלמידיו הרבים, אבל לא הפיק זמנו כי קדמהו המות, ובשנת ד"א תש"ן בערך מה דונש, והוא היה כבן שבעים שנה, ונפשו עלתה השמימה; אמנם רבות וגדולות עשה בחייו לשפת עבר, וביותר לשירי שפת קדש, במה ששקל אותם במאזנים, ואך למהיה שלחו ה' בארץ יען רק ע"י המשקל יש כעת לאל ידנו להבין את דבריהם. ולולא הוא נשאר לנו השירים היקרים מדורות הקדמונים פתומים וחתומים, וממנו החלה תקופה חדשה לשירי ישראל, ורבים מגדולי המשוררים הלכו חיש בעקבותיו, ויצאו לעשות שירים

(א) עיין תשובות דונש על רס"ג (לד לו סי' קי) והסכר הזה הוא פ"מ יתד ונ"ח יתד ונ"ח יתד ות'; ולדעתי כונת דונש כסוף שירו זה על מנחם, כמו שעשה סימן עליו מקודם: «ענכסי אכל ושתה», והכין (ב) עיין כס' המזכר (לד ג' סי' ו').

שקולים יעת וכשרון, ובראשם ר"ש בן גבירול, ור' שבואל הנגיד, ור' אבון בן שרדה, ור' יצחק בן שאול וכדומה (א); ושם דונש הזכירו ברוב כבוד אחרי מותו, כנראה בן השיר היקר, ששלח גבירול לר' שבואל הנגיד לאמר:

שְׁבוּאֵל! מַתְּ כְּנֹ לְבַרְט
 וְעַפְדָּךְ עָלַי בְּנֹ
 וְכָלִיגֹ מְאֹד אֲלִי.
 וְאִלָּם הִנֵּה הֵנֹ
 וְלוֹ יֵשׁ תִּי תַפְשִׁינֹהִי
 וְרַצְעֵנִי לְךָ אֲנִי ב.

שירי קדיש שעשה דונש הנורעים לנו והם: דודר יקרא, דלה שובב, ומירות ליום השבתג), דבוק חתן בדתך, פיוט

(א) עיין בס' תמדה גנוזה (דל כת) ובס' עמודי העבודה (ח"א דל קנו) ונכונים דברי רש"י ז"ל שאמר בס' שה"ש לגבירול (ד' לו) וז"ל: בענין הכחות והמשקל יאל גבירול בעקבות דונש, וכן שר מאור אלמתי לכבוד ר"ש הנגיד, והרכה דברים לקח מן השני שירים של דונש, שכתב בראש תשובותיו על מנתם, עיין בס' שניי שלמה לדוקעס (דל סה סו' סח).

(ב) עיין בס' המוכר לדוקעס (דל נו סו' נד) ונכונים דברי גיינעט שאמר בס' שלמה בן גבירול (דל עו) שהשיר הזה חקר גבירול ושלחו לר"ש הנגיד.

(ג) במחזור ויערי (דל קע"ח) נאמר בפירוש על שני הכתובים האלה: „לדונש בן לברט“.

הולדת דונש

99

לחתונה, דוי הסר, שיר לברכת המזון של החונה, ברכי יחידה, רשות לחן (א); והרכה שירים ממנו לא נתפרסמו בעולם ונשארו סתומים ולא נקבו בשמות (ב), גם תלמידו מנחם מזכירים בתשובתם, חרוזים אחדים מן שיריו אשר אבדו מאתנו כיום; וכל הקדמונים כמו רש"י, הראב"ע, רשב"ם ובעלי התוספות, מזכירים את דונש לישיבת, ור' יוסף קמהי שר בספרו הגלוי שיר לכבודו (ג), והרים את שמו מאוד.

(א) השיר ברכי יחידה נמצא בס' שירים ומירות (סו' קלה) ומתוס עליו שמו דונש הלוי.

(ב) עיין תחכמוני (שער ג') וז"ל: „ובירותם סתומות ולא נקבו בשמות, כגון מנחם בן סרוק ודונש בן לברט, ובשואל זלמן ואחרים“ וכו', ולאחריו לא בא פה לזלול בשירי דונש ומנחם, רק כונתו שלא נתפרסמו שיריהם על פני תבל, אך מלמד שיריהם יש שירים רבים, שלא נתפרסמו מתמות חולשת עיניהם.
 (ג) עיין בספרו המוכר (דל סב).

הוספה

משפחת מנחם.

.....

כבר יצא הח' פינסקער בספרו ל"ק נספחים (צד קס). להוכיח מדברי אבן ששת שאמר על תלמידו מנחם בתשובותיו (צד יח) בזה"ל: „ופי בן מוכר בכורתו בעדשים, (צד בט) בן דוד בין העם הלועז (צד ת' סי' נ'), וליהודה בן דוד וכו' קראו הנוצרים (צד לב), וירחו מעדת הברורים והתותם וניניו ורעיו אוריים; כי רמו אבן ששת בזה, על ר' יהודה בן דוד אחד שתלמידו מנחם, שהוא בין העם הלועז הנוצרים, באותו החלק נוספד שהיתה מושלתם שם, גם רמו עליו בהמלות: מוכר בכורתו בעדשים, הוצה בו שאביו המיר רתו, וזאת אמר קראו הנוצרים, והתותם וניניו וכו', רמו ג"כ ליהודה בן דוד הנוכר עכ"ל; אבל דברי פינסקער אלה אין להם כל יסוד, ולא ראה מה שאמר דונש בתשובותיו על רס"ג (סי' מוה), ולדעתו מלת לועז פירושה כמו בערבי איש משחת ונואף, והאת היתה ג"כ כונת אבן ששת תלמידו, ובמלת נוצרים השתמשו אז, על אנשים האורבים על העיר; ועד"ז אמר אבן ששת להלן בשירו הנזכר (סי' קלד), „ותם הנוצרים" שכונתו כמו (ירמיה ד' טו) נוצרים באים, שענינו אורבים על העיר, ולפי זה נראה שבהנם

הוציא פינסקער לעז על ר' יהודה בן דוד, ואחריו נמשכו רבים ובראשם גייגער, וכל דברי פינסקער נוסדו על קורי עכביש. זולם אם נשים עין בקרת על מה שאמרו תלמידי מנחם בתשובתם (צד מו) נראה כמה דברים שנעלמו מעיני חוקרים דביום עד היום, וז"ל תלמידי מנחם בקצור: „כמה לך בשירי בארץ ציה וגו', ושמע פתרון הפסוק (תהלים סג ב') כמו שאמר מנחם, דע כי זאת התפלה והתחנה דבורה על לשון ישראל הנלחצים ביד צרימו וכו', ויאמרו אלי צמאה לך נפשו בצמא למים וכו', ודמתה אומת הנכרי וארצות האויב כשבת בארץ ציה עכ"ל; והנה על דבריהם האלה השיב להם אבן ששת בתשובותיו (צד לא) ברוב כעס ותמה לאמר: הטאתם הטאה גדולה, ואת הטאתכם תליתם על מנחם מלמרכם, באמרכם שמע פתרון המזמור על עינים, מנחם [אמר] המזמור הזה נאמר על אנשי גלות ישראל וכו', כל אלה הדברים דברי הבל וכו', ומעשו מדבר גלוי וגור, משל ותירה, ומזמור שעבר על דוד מלך ישראל, כי הוא אמור לעתיד על גלות ישראל, התבוננו בנים סכלים, כי ראש המזמור, מזמור לרוד בהיותו במדבר יהודה, והמדבר הוא ארץ ציה, ולא משל לארץ האויב, כאשר אמרתם בעצת נין עשו הפותר, כאשר פתרו אבותיו המצות הגלוים הגזורים, כי במשל הם אמורים, ובפתרון שהוא התירו אכילת תהוירים, ואכילה ושתיה ביום הכפרים, ומתגללים לא תהוירים, ועדלם לא גזורים, וירחו מעדת הברורים, והתותם וניניו ורעיו אוריים עכ"ד; ובמקום והתותם צ"ל לרעתי: ואחותם, וכל איש אשר עינו בראשו יראה, כי כונת אבן ששת בהמלות: כאשר אמרתם בעצת נין עשו הפותר, רק על מנחם, יען הוא פתר לתלמידיו המזמור הזה, בדרך משל על לעתיד, ורק על

י"אש מנחם שפך אבן ששת בוז וקלון, וזאת אמר ג"כ מקודם
(צד יח) ואתם הפצתם להצדיקו בהמושים מן המאיתים, על פי
בן התישים, ופי בן מוכר בכורתו בעדשים וכונתו כי בן
התישים הוא בן קפרון כנודע, ופי הן מוכר בכורתו בעדשים,
הוא מנחם בעצמו, כי הוא היה לעור לתלמידו בן קפרון איך
להצדיקו, וכמו שאמר עליו: בעצת נין עשו הפותר; וכן אמר
עליו אבן ששת בשירו (צד מו ס' קמר) ואת ריב רבו רב וכו',
יהי כל נין נחת וזרע מנחת, וגם כל מושפחת קרוביו החזירים,
ה' אבי זקני של מנחם וקרוביו יצאו לתרכות רעה; וכמלת
נין השתמשו הקדמונים על ג' וכן נכד (עיון אנרות שד"ל
צד תרפ"ב), ומטעם זה נבין מה שיצא אבן ששת בראש שירו
ההוא להגיד על דונש רבו לאמר: אבותיו הישרים וכו',
ומושיבים השוגים וכו', ואבות עם בנים בדיון לא מבירים (צד
ד' ס' יוד) כי בזה ירה הצי רעל אל לב מנחם, גם גראת
כעת אור עוד על כחה ענינים.

פְּתַח דְּבַר.

השירים הנשגבים האלה, ששר דונש בן לברט לפני
תשע מאות שנה, צרפסו בפעם הראשונה בלונדון בשנת תרי"א,
ע"י הח' פיליפאוסקי בראש הספר תשובות דונש, בלי נקודות,
הערות ותקונים ובטעות כשיר אחד, (י' שפג מהם טעם וריח
השיר, והרבה חרוזים מהם נשאר בלתי מובנים כלל; ואחריו
הרפים הח' גראָטין בשנת תרכ"ב בספרו לקט שושנים, את
השיר הראשון ששר דונש לכבוד חסדאי ע"פ כ"י שד"ל,
אבל גם בו יש שגיאות רבות, ודברי דונש נשאר סתומים
והתומים כמקודם; והנה קנא קנאתי לכבוד ספרות ישראל,
ויצאתי כעת ע"פ בקשת בעלי „אהיאסף“, לתקן את נוסחת
השירים האלה ולנקד אותם כהוגן, גם להפיץ אור על דבריהם:
בהרבה מקומות; ולפי נכון ובטוח שכל איש אוהב עמו
ושפתו, פועל ידו ירצה, והיה זה שכרי.

אדעסא, כ"ה תשרי תרנ"ד.

המעריך.

השיר הראשון

ש ש ר

דוגש לכבוד הנשיא חסדאי בן יצחק אבן שפרופ.

א.

דַּעַה לִפִּי תִקְוָה
 וְדַיָּהּ וּמִוְקָה,
 בְּצִוֵּר בְּרָבִי עֲרִמָה,
 אֲשַׁבַּע הַמּוֹרִים אֵי.

ב.

וְהֶעֱדֵק בְּקֶשׁ
 וְאֵל תְּהִיֵּת עֲקֶשׁ,
 עֲבוֹר לֹא תִקְשׁ
 בְּלִבּוֹת הַמּוֹרִים אֵי.

ג.

הִגָּה תְּמִיד לְעֵינַיִךְ
 תְּשׁוּבוֹת מוֹכְנוֹת,
 צְרוּפּוֹת וּבְחֻנֵּיךְ,
 פְּוָהֵב בְּפִיךְ אֵי.

א) בראשי השורות חתם פה את שמו: דוגש, והשיר הוא וכן השיר השני הבא אחריו, הוא ע"מ יתד וד' תנועות.
 ב) בלבת אש (שמות ג' ב') יפרש דוגש כמו להבת אש, עיין שפת יתד להראב"ע (ס' קמ), וכוונתו כאן ע"ד שאמרו חז"ל (אבות פ"ב משנה יוד): הו' זכיר בגתלתן שלא תכרה, ודוגש בדברו אל לגי, ירמוז

ד.

הָיָה חַי, תְּמִיד עַר
וְהַמְאֵזֶת גּוֹעַר,
בְּנֵינֵן אֶתְּךָ שׁוֹעַר,
לְדוֹזָזֹת וּבְשָׁרִים.

ה.

וְאַל תִּתְּאוּ דְקָר
וְכֵן אֲרוּךְ לְשִׁבְר
וְרִיחוֹ לֹא גָמַר
כְּשֶׁקֶט בְּשִׁמְרִים.

ו.

לְשִׁמְרוֹ קְרִיב
כְּבוֹסוֹת הַיָּהֵב
וְלִרְאוֹת לֹו לְהַב
כְּבוֹסוֹת סְפִירִים.

א.

וּבְאֵבֶל מְשֻׁמְנִים
וּמִיָּנִי מְעוֹדִים
בְּצֹל גְּמַעֵי גְּנִים
כְּסָפִים בְּנִהְרִים.

ב.

לְפִרְאָה גְּחֻמִּים
כְּפָרִים וּמְגִדִים
כְּרֵמוֹן וְשִׁמְרִים
וְנִיטִים וְהִמְרִים.

ג.

וְלֹו בְּחֵי מִדּוֹת
וְשִׁדָּה עִם שִׁדּוֹת
מְקַשְׁרוֹת קִדּוֹת
וְהִנְהָה עִם בּוֹרִים 6.

בתוך כך על מנחם, שלא שמע לדברי המורים והם חכמי האגדה,
כס"ג ור"י בן קרים, ועיין להלן.
(א) את שוער, כמו (מ"ב ז' יוד) שוער העיר, וכונתו כי הלב הוא
כמו שומר לנוף ופס.
(ב) כשקט בשארים, הוא ע"ד הכתוב (יבנניה מח יא) שאנן מואב
וגו', וכונה דונש בכית הזה והוא לאמר: אל תחמוד לשתות יין טוב

במדה מרובה, כמו יין פשוט העומד על שמריו, רק שתה היין הטוב
במדה קטנה מעט מעט בכל פעם לרהב ולהרחכת הנפש; וגם פה
ידבר דונש אל לבו, ויכמוז בדכריו על מנחם כי ראה מנחם חוש וכזמן
מלער, לאסוף ולבאר כל השרשים הנמלאים בכתיבי הקדש, אבל נחץ
לזה לב מתנה וזמן ארוך.
(א) שדה ושדות (קהלת ב' ח') והכד"ק בספר השרשים יאמר ופירשו

י.

וְגִלּוֹת נִגְעָלוֹת
וְנִקְוֹת וְתַעֲלוֹת,
עֲלֵיהֶן הָאֵילֹת
בְּאֵילֹת הַתְּנָעִים (א).

יא.

כָּקֵל עֵתוֹת עֵינֵינוּ
וְאֵין לָהֶם פּוֹגֹת
לְבוֹת הַעֲרוּגוֹת
בְּמִים כּוֹנְנִים .

יב.

לְהַצִּיץ בְּצִנִּים
שְׁחֹרְיִים וְלִקְנִים
וְצִיעִים פְּשִׁים
בְּרֵאשֵׁי הַתְּנָעִירִים

בו הגאונים שהוא כלי לנגון; מוריס, מלבן מור והאלות (התלוס מה ט) , וכונת דונש כי להיון הזה אשר זמן ארוך בשמר, יש לו עוד בתי מדות עם כל מניני תענוגים.
(א) וגלות, כמו (סופטים א' טו) גלת עליה, והיא כאר או מעין מים; אילות היערים, כמו (מ"א ט' כו) אילות על שפת ים סוף, שפירשוו אלונים ואילנות.
(ב) האמירים. שת"ו להענפים בראש האילן, וכונת דונש להגיד מן

יג.

הֲלֹא זֶה חֲמֹבֵל
לְשִׁמְחָה וְחֶקֶל
וְיִמְתְּחֵנוּ אֶפֶל
וּבְמִתְקֵיו קָרִים

יד.

וְרֵאשֵׁוּ בְּהִנְחָה
וְסוּפֵו לְאַנְחָה
וְשִׁימָה וְיִנְחָה
וְשִׁאֵין וְשִׁבְרִים (א).

טו.

וְלִבְנֵי אֵל תִּתְנַע
וְאַשֶׁר כּוֹסֵר וְנָבַע

בית ד' עד בית י"ג, כי כתבי הקדש שנזכרו ליון יבן, ימלא גם האטם כל תענוגות בני אדם, שהוא ענג כותני; ומעטם זה אמר מיד: הוא זה התכל וכו', שענינו תענוגים בשמים הם רק לשחת ומכאובים ולא יותר, ומה שגנבה כעת מלינתו!

(א) ראשו בהנחה, מלבן מנחה ונחת; וסופו לאנחה, מלבן יגון זאנחה, ובמלינתו זאת השתמשו אחריו המשוררים הגדולים, ובראשם גביכול (עיין שירי שלמה לדוקטס לד ג') וכי יהודה הלוי (עיין בב"י לשד"ל לד סג) וכדומה; ושית ענין קינה (איוב ט' כז) אשכחה שימי.

וְקִרְוֹת וְזִנְע
וְסוּפּוֹת לֹא פוֹרִים ה.

זו.

מִמֶּנּוּ אֵל הַתְּחִי
וְדַרְכּוֹ אֵל הַתְּחִי
כָּלִיל פֶּה, וְכַמְתֵּר
מִקְשָׁט בְּקַבְרִים ט.

זי.

וְהַתְּחִי בְּרֵא
וְקָנָא בְּמוֹרָה
תַּעֲנִידַת הַבּוֹרָא
כַּעֲגַל מִיִּשְׂרָאִים.

יה.

וְהַזְהִיחַ הַיּוֹצֵר
לְבָבוֹת, הַבּוֹצֵר

ה) ע"ד מליאת הכתוב (הושע ח' ז') כי רוח וירטו וסופתה יקלרו, וכוונתו מי שירע רוחות יפרו וירכו לו סופות.
ב) ע"ד הכתוב (איוב כב טו) קמטו ולא עת (שם לד כה) והפך לילה וידכאו; ואמר פה עוד הפעם במרע אל תתחר, אחר שאמר זאת בחרו הקודם, לירות חז אל לב מנהס, ישן הכוביו הוו רעים וחטאים.

בְּפִשּׁוֹת, הַבּוֹצֵר
וְיִיחּוֹת פְּבִירִים ה.

ימ.

בְּשִׁירִים נִשְׁקָלִים
תְּדַשֵּׁם נִקְלָים ט,
בְּמִבְטָא נִקְבָּלִים
זְקוּקִים גְּתֻקָּרִים.

כ.

וְשִׁים שִׁיר וְהַתְּחִי
לְהַשִּׁיר רֵאשׁ כְּלָה
אֲשֶׁר כְּלִיל כְּלָה
גְּדוּדֵי הַתְּחִי ו.

כא.

פָּאָר וְהוֹדֵר קִבְשׁ
וְיִשַׁע אֵל לְבִישׁ

ה) ע"ד הכתוב (תהלים עו יג) יבצר רוח נעידים.
ב) נגלים, כמו (דברים ז' ו') לעם סגולה, כאבד פירש בעג הפרחון, דבר שחביב לאדם מכל ענין; נגלים, לשון גבול, וכוונתו ש"ע המסקל יש גבול ומדה להשירים, וזאת אמר אכן ששת על דונט רבו (גד כב) ושם בשירות גבולות קצובות.
ג) וזאת אמרו ג"כ תלמידי מנחם אהרי כן בביר תהלה לחסדאי, 2

וְלִזְרִים כָּבֵשׁ
עֲשֶׂה טַבְעִימִים א.

כב.

וְהִדְקָה הַנְּזִיר
כִּישֵׁת וְשִׁמִּיר
וְהוֹכִיל בֶּן בְּדָמִיד
וְשָׂרִים וּבְמִירִים .

כג.

גָּבִיר גָּבִיר קָלָךְ
הָבִיאוּ כְּהֶלֶךְ
וּבְמִזִּיק כְּהֶלֶךְ
לְעַם הֵם לוֹ צָרִים א.

כד.

וּמִשָּׁךְ הַשִּׁיטָה
וּמְנַתֵּי מִיטָה ,
אֲשֶׁר הִיטָה עֵינָה
מְלוּכָה בְּגָבִירִים ג.

עין כס' התשובות לשעטנר (ד' ו', ס' עח).

(א) ולזרים כבש, הטובה מן הזרים כבש עברה מכלהים

(ב) בנותו כי הביא בכבשים את הנולד עם כל אנשיו, לעם הזה
אבר הם זרים ואויבים למלך ההוא.

(ג) כדוב תחבולותיו ובשפתו חלקות, משך חסדו אל אהלו מושל

בה.

בְּכַח חֲכָמוֹתָיו
וּקְעוּ עֲרֻמוֹתָיו
וְרַב תְּהַלְלוֹתָיו
בְּחֶלֶק בְּמַמְרִים .

בו.

לְאֵמוֹם יִחְפוֹז
וְעַמִּים יִרְגִּזוּן ,
לְפַחְדוֹ יִרְיוּן
כְּנַפְשָׁם גְּבוּרִים א.

כז.

וְכִדָּה מְלֶכֶךְ עַד
וּמִכְסָּאוֹ גִּבְרָה
וְצִלּוֹ לְמַפְרֵד
כִּישִׁיבִים אֲשַׁפְּרִיב .

כח.

מִשִּׁיבֵי הַמַּעַם
בְּעֶבְרָה וְנַעַם

אחר כסיל, ולקח אותו כבשיה, ואם נקנתו של המושל הזה היתה שמה
טובה, ומלכה אז על אנשים, ועין גד"י לגראטץ חלק ה' (ד' תנ"א).
(א) מרוב פחדם נאמו ריון וחלשו כנפשמ הגבורים.

יבִקְרִיחֵם בָּעַם
וְיָקֵן תְּאֵדוּרִים א)

כט.

בְּעַו מַלְכוּ, פְּלִים
בְּנִעְמֵי הַפִּילִם
וְלִשְׂאוֹל הַשְּׂפִילִם
פְּתָקִים וְהַסְרִים.

ל

בְּמִנְרַח וּבְמַעְרָב
שָׁבוּ גְדוֹל נָרָב
וּבֵית עֵשׂוֹ וְעָרָב
בְּתַסְהוֹ נְדָרִים.

לא.

לְעַמּוֹ טוֹב דוּרְשׁ
וְקַמְיָהֶם גוּרְשׁ
וְשׁוֹבֵר בַּעַד חוּרְשׁ
וְגוֹזֵר מְחַנְדִּים ב).

א) משיבו הטעם הם הדיפלאמאטען, וכן האדוירים הנסוכים ואדוירי הארץ, שולחו נגד חסדאיו בעברה וזעם וכפניהם רעם, ורזו לעשות לו רעה, אבל הוא בעו מלכו ובחמתו ועעמו הפילס ארלה, באנשים רקים וחסרים.
ב) טגתו שהסדאיו יגזור ויכלה מי שילא לתגור ולריב בישראל.

לב.

לְרַפִּים הוּא תִּבְר
וְעַל פְּשָׁעִם עוֹבֵר
וּבְנַחַח דוֹבֵר
בְּשִׁבְתָּהּ בְּשִׁעָרִים

לג.

וְהוּא לְאֲבוּיָנִים
כְּמוֹ אֵב לְקִיָּם
וּבְקִיֹו בְּנִיָּנִים
לְעוֹרְבֵי תְּשִׁירִים.

לד.

פְּזָהֶם יִבְתָּמִים
וְשִׁתָּם יִלְשָׁמִים,
בְּחִרְף מְנִישִׁמִים
וּבְנִיָּן מַמְסִירִים.

לה.

וְלִבְנֵי חַמְזָה
וְשִׁיעָה גַם אִירָה
וְהוֹנֵו אֶל סוּרָא
וְשִׁבְתָּ בְּבָרִים א).

א) רב סוף יבולח עס מכתנים לנגל, לתמוך את ישיבת סירא בשס

לו.

לְהוֹרוֹתֶם חֲקִים
כְּנֹפֶת נִמְתָּקִים
זְדִינִים צְדִיקִים
בְּרוּרִים וְיִשְׁרִים

לז.

וּבְרֵאוֹתַי חֲסָדִי
כְּבֵת אֵל, וּכְפִתְחִי
אֲנִי דוֹנֵשׁ עֲבָדִי
עֲצִיר כָּל מְבוֹרִים.

לח.

הַשִּׁיבוֹתַי מִסָּר
עָלַי פֹּתֵר מִפֶּר
לְכָל אֲמָרֵי שִׁפְר
בְּמַלְיָם עֲתָרִים (א).

ישב רס"ג, ובטעת הדברים טעה גראטן בס' גד"י (תלק ה', לד תלה).
(ה) וכן אמר אמר דונש בתשובותיו נגד מנחם בעקבותיו בזה"ל.
ואף כי יראה ספר, מפר אמרי שפר, איך לא ימלא פיו תוכחות";
ומכאן נראה איך טעה שד"ל, וכל ההולכים בעקבותיו, להגיד שתחלת
דברי דונש בשירו השני: לדורש התכונות וכו', סוגנים והולכים על
מנחם. וכונתו לתת לשמו תהלה וכבוד; שייך בספרו בית האזרח (לד

לט.

בְּרֵאשֵׁי יִשְׁרֵי לִי
בְּמִקְצֵת סִתְּלִי
בְּמִסְדֵּי וּבְגִדְלִי
עָלַי כָּל מִשְׁרֵים (א).

מ.

וְהוּא פֶּתַר סִגְדִי
וְהִתְקַבֵּם פִּשְׁרִי
וְהִתְפָּרִים וְכָרִי
עָלַי כָּל מִשְׁרֵים

מא.

וְאֲחֲרָיו יָהּ הַשִּׁי
אֲשֶׁר עֲתָה וְיִשְׁרִי,

לח), אבל איך יסתור דונש את דבריו תוך כדי דבור, ובפרט לפני
הנשיא חסדאי אשר אליו בלח השירים האלה, זאת היה לא תהיה לעולם
(א) בראש ספרו תשובות על מנחם הקריב דונש את שירו זה
לחסדאי, בעבור חסדו וגדלו על כל בני הארץ.

(ב) כונתו כי הנשיא חסדאי הוא גור ספרו, והוא יביס הכתב
בראשו ע"י הבקרת שלו, והוא חסדאי יקים בתכונתו את פתרונו ויגיד
למי הלאה, וע"י זה יביס את בס דונש על כל המשוררים.

לְפַתַח וּלְהַשִּׁיר
דְרָבֵי נְבִיאִים א.

א) ע"ד הכתוב (ישעיה כג כד) יפתח ויכדד אדמתו, וכונת דונש כי בשכרו הבני ילא ליכר ולתרון את דעמו. ולהלכות את לדקתו עגד אנתס.

השיר השני

אלו

בעמי מקרא שהשיב דונש בן לברט למנחם בן סרוק
וסודי רזיו בחרוזיו.

א.

לְדוֹרֵי־שֵׁשׁ הַהֶכְמָזוֹת
 הַגְּעוּזוֹת וְהַמְּזוּזוֹת
 וְהַגֵּר הַתְּנוּכָה
 גְּשָׁפִים וְשִׁתְרִים (א).

ב.

מִנְתָּהֶם כִּן מְרוֹק
 הַיְהִי מְרוֹק
 וְהָיִי מְרוֹק
 בְּלִבּוֹת הַצִּירִים (ב).

(א) לדורם ההכמות וכו' הוא הס"ג, וכונת דוגם היתה להראות
 נ"ד לחסדאי, שלא בהגם יאל כרוז תמה נגד מנחס, ישן בערב את
 לנו לולול גדולים וטובים מ
 (ב) הטוסה הנכון כפי שטודע לי כעת הוא: הניתו הערוק וכו', כנו
 צס' בית האולר לשד"ל (דל לא), ולא הניתו המרוק כאלבר כתבתי בספרי

ג.

אֲשֶׁר הֵיב אֶפֶן
 וְאֵת סוּדוֹ חֲשַׁף
 וְיִשְׁקַל טוֹב יָסֵף
 עָלַי כָּל הַפְּזוּרִים

לתולדות רס"ג (לד ה); ולדעת גד"ל מכנה דונש פה את מנתם בדרך הפלגת השיר כאלו הוא חרכו והניחו וחלו, כלומר שהוא הכיב לו ומועיל כאלו הוא כלי זין שלו, אך פיו הסגילו ועשה חנית לבון זכר ואינה אלא לבון נקבה עכ"ד; אבל דונש לא נכשל כלל, כי כאשר יש בכה"ק חנית בסי' רביס ל"ז, כמו (ד"ה ב' כ"ט) את החניתים. ע"כ התייר דונש לעצמו לומר ביריד חניתו המרוק בלבון זכר; אולם היו"ד במלת הניחו יתרה פה כיו"ד הה"י (ש"ה כ' לו) ונכתבה רק לתפארת המלכה, וכן אמר דונש בתשובותיו על רס"ג (סי' יג) גנבתיו היו"ד יתרה היא בה כמו מלאתי מפפט; וכונת דונש כך: לדורש התכונות שהוא רס"ג וכו', היה מנחם חנית המרוק וחק המרוק אל לבו, והוא ירה חניס בלבות ירבי ישראל כמוהו; בלבות היורדים, כן י"ל, ולא היורדים, ונתרזו הלא יבוא לנגזן כל המורים, וכן אמר אבן שבת על דונש רבו: אבותיו הישרים בישראל בנים, מהם המורים ומהם היורדים, שייך בס' התשובות לבטעמן (לד ד' סי' יוד): ונד"ל עשה באמר בס' בית האזר (לד לת) שהשיר הזה כל דונש הוא שיר יבאעזל, אבל הוא כלו שיר ישראל.

ד.

וְיָשָׁת סֵפֶר אֲגָרוֹן
 בְּדַעַת וּבְכִשְׁרוֹן
 הַחֵבֶר הַפְּתוּרוֹן
 בְּמִלִּים נִבְחָרִים א.

ה.

וּבְבִק בְּצִחוֹת
 קְמוּצוֹת וּפְתוּחוֹת
 הַשִּׁיב בָּם רוּחוֹ
 לַגּוֹפּוֹת וּפְקָרִים

ו.

וְעַם בְּקִמְצִים
 בְּקִדּוֹת לְקִמְצִים

א) נתרוז זה גלה דונש את הענין, כי מה שהאמר עד הנה נאמי על רס"ג, ישן רק הוא חבד ספר הנקרא אגרון, והספר של מנחם נקרא בשם מהבנת, ואמר פה על ספר האגרון שהבנו רס"ג רצעת וכשרון, והוא ממש ההפך ממה שהאמר מקודם על מהבנת מנחם, שהוא מפר לכל אמרו ספר.

לְקַבֵּין נְקֻצִים
וּלְגַזֵּר נְגֻזִים .

ז.

וּלְשִׁמּוֹתָם טָנָם
לְמִינֵי עֲנָנָם
וּבְתַבּוּקָה בָּנָם
בְּסִפְרוֹ קְשֻׁרִים (ז) .

ח.

וּבְאֵר כַּה שְׁעָמִי
פְּסוּקִים , וּלְבָרְמִי
וְהַבִּין כַּה כִּן כִּי
כַּמִּזְהָם נְאֻדָּרִים (ח) .

(א) כונתו על ספר והלכה שמונת שהבר רס"ג על שרשי לשון הקדש
שיין בספרי לתולדות רס"ג (זד יד) .

(ב) כונתו כי רס"ג דבר בספרו האגרון גם על דבר העעמיים ,
והלגרמיה הוא אחד מן סימני העעמיים , והורה מה מי מהם תוקים ,
הך מנתם לא דבר מאומה במחברתו אודות העעמיים .

ט.

וְרָפִים וְתוֹקִים
בְּטַצְבְּתָם תִּקִּים ,
בְּמִזְהָם נְחַקְקִים
בְּיָהוּא נְקֻשָּׁרִים (ט) .

י.

וְשִׁמְיֵי סַתְרָה
בְּקוֹל גְּעִים קָרָא
וְהַיְשִׁיחַ הַזִּכְרָה
פְּתִים נְכִיחָרִים (י) .

יא.

וְיָסַד טוֹקְדוֹת
עָלָי כָּל הַיְאֻדוֹת

(א) ביהוא, כונתו על אותיות אה"י .

(ב) והוא ממש הספך מה שאמר דונש מיד בשירו זה (סי' טז)
על מנתם לאמר: „הביא שחת בלכות היאוריס“ (סי' לת) „שת מכמרים“
(סי' טז) „ויכשיל פתאים ועעמיים“ .

וְגַם גִּלְגָּה סוּדוֹת
מִלְאִים יִהְיוּ לָם.

יב.

אֲשֶׁר בְּאֶמְתַּת יִרְחַ
וְגַם יִשְׁק לִיבֵי
חֲכָמָיו כִּגְיֹדֵי
יִדְרֵי אֲדָק פְּרִים .

יג.

וַיִּקְשִׁיב תוֹכְחוֹת
כִּגְיִלוֹת וּשְׂמֻחוֹת
לְמַעַן פְּסוּחוֹת
וְהֵן לֹא נִמְסְרִים א.

ה. רס"ג דבר בספרו הנזכר גם על דבר מלא וחסר הנמלא אצטנא
הקדש וגלה סודות, אך מנחם במחברתו לא דבר כ"ה מאומה.

ז. כוננו כי באמת היה על מנחם להודות 'רס"ג, וגם ישק ידי
שאר החכמים כמו: החמי המה ה, ור"י, קריש, והוא להכניס לטג
יעליהם פה הרחיב.

ג. למען בעוהות, ע"ד הכתוב (תהלים כא ח') אמת הפלית בעוהות,
וכוננו כי בפנימיות הלך התפון אמת, וע"כ ילאיתי להוכיח אותך, וכו'.

יד.

וְלָבֵן לֹא, עַם
אֲשֶׁלֹּחַם לֹא מִלִּי
וְשִׁירֵי וּמִשְׁלֵי
לְקִים הָאֲשֶׁקְרִים .

טו.

כְּחֲרוֹ וּמִפְּרֵי
כְּמֹו הַפֶּל יוֹדֵר
כְּלָב חֲכָמֵי הַפֶּרֶד
לְיִדְרֵי הַדוֹרִים א.

טז.

כְּגִלְגֵי תוֹכְחוֹת
דְּבָרֵי קִיבֻסַּת

טן נמסרים התוכחות; וכן אמר דונש בתשובותיו בהקדמה לאמר,
ומן סדין עלינו ודע הקדוש להוכיח אות את עמיתו.

א) בחרו ומפורד, כוננו בשיר ומליצה כשגבה, עיין בס' נ"ק
לדוקטס (לד נה, הערה מ') וזאת אמר דונש על עצמו, וע"כ על
מנחם להגל את שיריו ומשלו כמתנה גדולה.

בְּיָשָׁל הַבּוֹיָא שְׁחַת
בְּלִבּוֹת הַיְצוּרִים י .

יז.

וְהִפָּךְ הַיְרָאָה
וְאָמַר אֵל רֵאָה
עֲשׂוֹת הַחַטָּאָה
לְעוֹת הַיְשָׁרִים .

יח.

וְהֵאֵל לֹא יִתְרַע
בְּאָדָם פִּי נָרַע
וְלֹא בְּטוֹב נָרַע
שְׁגוּיָהֶם בְּבְחָרִים ? (ג) .

יט.

וְלֹא בְּיוֹי נִקְרָא
בְּפִתְרוֹנוֹ קִכָּה
נְאָסֵר מִתְקָה
נְהַמִּיר בְּאָסְרִים (ה) .

כ.

עָלֵי זֶה הַסְּרִיץ
לְבָלָה יִלְחָרֵץ ,
בְּשִׁפּוֹר גַּע אֲרִיץ
וְנִגְזוּי הַתְּהִרִים .

כא.

וְהַמְלִיךְ קִטְט סָפָה
וְחִטָּא נִיב שְׁפָה

(א) וכה אמר דונש בתשובותיו על מנחם (לד ח') אשר לא כרעיש
(ויקרא יא כד), אשר לא תומה (שם כה ל), וכפתרון הנה חסרת חת
במותר, והתרת האסור .

(א) ע"ד הכתוב (משלי כז ה') "טובה תוכחת מגילה" וגו', אך בעת
תוכחתו יבער לבו בקרכו כאש, יען הביא מנחם רע וקלקול לבני
האדם, וכן אמר בהקדמתו לתשובותיו: "ולוא לא ראיתי שרבים מבני
הספרד ילכו בתהו" וכו'.

(ב) עם אדם רע השם לא יתחבר, וח"ו שיהיה לו לה', הטוב
יודע בעיניו שים .

וְשִׁית צִלָּת, הַפֶּר
מִלֵּאכְתֶּם בְּדָבָרִים א.

כב.

כָּנַם יִקְצֹף תְּרִישׁ
בְּבֵית, כִּי לֹא דָבִישׁ
פָּנָי תִּקֶּם, פְּרִישׁ
וְכֹתִים בְּשִׁעְרֵיכֶם .

ה) מנחם כתב בראש מחשבתו כי אמותות המלכות הם: טת ספר
א"ע לך; ועל זה אמר דונש בחשבותיו (לד טו) כי יב' מהם שנים
משרתים טו"ת ודל"ת, וילעזרו (יהובע ט' ד'), הודמתון (דניאל ב'
ט'); הכל פה נלמד דונש מלמדיו מנחם שהיה לדעה בנס רס"ג.
זקנו לא הסביר הטו"ת והל"ש"ת במשרתים כספרו האגרון, טיין בשמות
ת"מ (לד מ').

ב) בנס וקף שניא (דניאל ב' יב) לדעת מנחם בראש המלה הא'
בנס, וענינו ע"כ, הכל לדעת דונש בראש נס והבית באוב, וענינו
בעברה וזעף, כי כן מתורגם והנס וזעפים (בראשית מ'ו') והא' אינן
נטיסין; והתנס שפירש כן הוא רס"ג, כאשר נראה בפירושו על דניאל
המיוחס אליו.

בג.

וְנַם קָלֶךְ וְעָפֹ
קָדְדִיז גַּם קָצְפֹ
בְּעֵת דָּרָה אַפֹ
בְּגִזְרֵין בְּדָבָרִים א.

כד.

וְוִנְעָף הוּא גָּסִים
בְּגִזְתָּן כּוֹס עֵסִים,
אַיֶּשֶׁר יוֹבֵף חִישִׁישׁ
וְהוּא עִם הַאֲסוּרִים

כה.

שְׁפַת קָדִישׁ שְׁבֵר
וְחַט אֵל חַט אָבֵר

א) בגורין נדברים, כונתו כי ארוב כעסו אזה עובדוללך לקטלה
לחכמו ככל דניאל ב' יב).
ב) ונשך מתורגם נכיס, ויוסף בעת שמשג בבית האסורים ראה את
פניו עד המסקים וזעפים, ונתן במחה ומשום בלבו ופתח לו תלומנו לעוב.

וְגַם פְּבֵיט קִבֵּר
לְאֲשֵׁרִים וּבְאֲשֵׁרִים א

כו.

אֲנֹךְ פִּתְרֵי קָפִין
וְלִי אֵין בּוֹ הַפִּין
וְלִי כֵן שָׁם קָפִין
לְפִיּוֹ בְּמִטְגָּרִים .

כז.

וְשָׂמוּ מַגְנִיבִים
בְּאֲסִיף מַסְכִּיבִים
וְפִתְרֵי נְדָבְכִים
בְּתַלְמִים, לֹא טוֹרִיבִים א .

א) והט אל חט כמו וחטא אל חטא, ודוגש כתב בלא אל"ף לתפארת המליכה, כמו (כראשית כ' ו') מהטו; מנחם פתר (משלי יט יוד) לעבד משול בשמים, כמו (ויקרא יג טו) הכשר המי, אבל פירושו שר ומושל.

ב) הניך (עמוס ז' י') פתר מנחם הרס ונפץ ושמו מן (תהלים לט טו) נחספו עלי נכים, אבל פירושו לדעת דוגש קו המדה.

כה.

וְטוֹר הוּא עֵין נְרַבֵּף
בְּחֵיף בְּחֵיף נְקַבֵּף,
אֲשֶׁר בּוֹ נְתַאבֵּף
בְּעַתָּה, תַּמְרִים

כז.

בְּקוֹל, כִּי תִקְרָה
בְּקַרְוֵיהָ נְפִתְקָה
בְּחֻמְבָּה נְבַצְקָה
בְּצַחַת הַתְּעָרִים .

ל.

וּפְתַר פִּידוּדִים
בְּפִירוּזֹת וּבְדוּדִים
וְכַף בְּפִידוּדִים
בְּכַף בְּפִירוּדִים א

א) הבית הזה נקשר לבית הקודש קד: כי כזה נתאבך מנחם המורים בקול, כי הקרת ג"כ בקריה נפתרת.
ב) הכ"ף של כי דודי (איוב מה יא) לדעת דוגש היא שרשית כש כ"ף של כוירוס.

לא.

לְשִׁבִי שְׁתֵּי פְשׁוּד
 וְהַלְמוּד בּוֹ יִסּוּד
 קָמוּ לַפֶּד לְמוּד,
 אֲלֵפֶד מוֹסְרִים ט.

לב.

לְיִשְׁד שְׁמוֹן נְעִים
 וְנָה אַחִים הַעִים
 בְּחֶלֶק גּוֹרְעִים
 בְּלֵחִים נְפִתְרִים.

לג.

וְחָרוּץ שֵׁם אֶבֶן
 וְלִפְיָה לְפָנִים
 וּפְהָ לְפָר תְּקֵן
 וְלִחְבֵּם בּוֹרִים.

(ה) חלמד מוסריים, כונתו אראה פה פירוש מלת לשד, וילא מיד
 לשדא ואמר: לשד שמון נעים וכו'.

(ב) מנחם יפרש למנחה על מות לבן (תהלים ט' א') לבן כמו להבין.

לד.

וְכָל שֵׁם אִם פִּלְפֵל
 וְיִכּוֹל וְיִכְלָל
 וְחִשָּׁב לִזִּי הַשְּׁלָל
 לְהַרְבּוֹת בְּאַמְרֵים ט.

לה.

וְשֵׁם פְּנִבֵל עֲלֵה
 וְכַפְּנֵד חִבְלֵה
 אֲשִׁיר קָמוּד וְכֵלֵה
 בְּחֶלֶק נְאֻמְרֵים ט.

לו.

וְנָגַל יִנְבְּלֵה
 וְהִבְיָאִם אִם בְּלֵה

(ה) וכו' בשלש (יבטיה מ' יב) לדעת מנחם מן כלכל ויכול, אך
 לדעת דונש עיניו ומדד בשלש, כי מדה בארצות מצולא.

(ב) כנעול עלה (יבטיה לד ד') הביא מנחם עם כנגד תכלה (שם
 א' ו) אך לדעת דונש תכלה בייך לבנין יבנה, ולדעתו כנכול עלה
 יצונו כמו כנפול עלה.

בְּנֵאֻפִּים בְּלָה
וְהִשֵּׁק תִּזְרִים

לו.

וְאָמַר כִּי אֲרַעִית
בְּאֶרֶץ בְּעַקְרֵית
אַרְעֵי עַמּוֹ אֲרַעִית
בְּתַחְתִּית נִפְתָּרִים (א).

לח.

וּבְעַתִּיק מִן עֵתָק
בְּסַפְרוֹ לֹא נָתַק;
וּמָה טוֹב לוֹ יִשְׁתָּק
וְלֹא יִשֵּׁת בְּכַפְרִים .

- (א) ולא מעט לארעית (ד:אל ו' כס): יתן שם (ב' לט) ארע מיתך.
 יפרש מנתם כמו ארץ, אבל לדעת דוגש ארע וארעית היא לתחתיות.
 (ב) המעתיק הרים (איוז ע' ה') הביא מנתם בחד עם ילא עתק
 הכיכס (ש"א ב' ג') והם בני שמשו בוים .

לט.

וְקִיצִים סִרְפָּדִים
לְבַגְלֵי תְלִמְיָדִים
אֲשֶׁר בְּסִרְפָּדִים
תְּכִיבִים וַיִּשְׁרִים .

מ.

וְתַעֲרֹג וְעֲרֹתָהּ
תְּכִיבִים בְּכִישׁוֹתָהּ
לְפִנְקָה וּלְתוֹגָה
בְּמוֹתָם נְחַבְרִים (א).

מא.

עֲרִיקָה הִיא גִּנְחָה
גְּדִילָה וְקִמְנָה,
לְבָשִׁים מוֹכְנָה
בְּכַרְפָּם וּבְכַרְפֵּיבָם .

- (א) כאיל הערוג (ההלים מ"ב א') מכיל מנתם כגנין אחד עם ערוגה .

מב.

וְעָרַג לְאֵילִים
 כְּגֵהֶם לְשֹׁמְלִים
 וְנָעָה לְשֹׁמְלִים
 וּפְרוֹת עִם פָּרִים .

מג.

וְנָחַל לְפוֹסִים
 וְצָפְצָף לְפוֹסִים
 וְגַם מִן הַפִּסִּים
 כְּמוֹ בֶן לְעִנְיָרִים .

מד.

וְנִמְזַג שְׂמֵם נְבִים
 וְנִפְתָּה שְׂמֵם כְּפִים ;

הֲלֹא מִזֵּב לֹא כָפַס
 כְּפָרְיוֹ כְּקָרְיוֹ .

מה.

יִמּוֹג לֵב הוּא נִנְע
 וְנִדְּחָ גַם וְנִנְע
 כְּעֵת אֵין לֹא שִׁנְע
 דְּיִזְדָּה קָל בְּיַעֲזָרִים .

מז.

יִפְשָׁר כִּסְתָה , דִּי
 דְּקָרְיָת אֵל שְׁרִי
 קָדָר לֵם דִּי
 כְּפִסְתָּן יִקְרָרִים .

מו.

לְיִשָּׁן קָלֵעַ פֶּלֶג
 וְלִבָּן הִתְנַעֲבָג

(א) מַסַּת יִדְךָ (דְּכָרִים מִן יוֹד) פֶּתַח מִנְחָם כְּמוֹ (מִיֵּא " א"י) מַסַּת
 עַל הַהֲרָץ , אֵךְ לְדַעַת דְּוִים פֶּתַח מִסַּת הוּא דִי , בְּאִשְׁרֵי יִפְרַשׁ מִיַּד יְנִיבִית
 בְּכַלָּה , וְכֵן נִמּוֹג לֵב נִמְסָה דֵק מִלְּשׁוֹן וְיַנְע לְכַבו (יִשְׁעִיה ' ב"י) .

(א) וְנִפְתָּה שִׁיךְ לְטוֹכִים כְּמוֹ (יִשְׁעִיה לֹא יִד) כְּסוּם עִנּוֹר כֵּן אֲלִפְתָּךְ .
 כִּי הֵם מִיַּן הַעוֹפוֹת הַטִּסִּים וְפּוֹרְחִים בְּאִוִיר וְסוּם יֵם לֹא שֵׁי הוֹרְלוֹת ,
 סוּם פְּשׁוּעַ , וְכֵן עוֹף הַעֵם בְּאִוִיר .

יבְשֶׁלֶג נְשֶׁלֶג
בְּיָוִם הַפְּגָרִיּוֹת 6.

מזח.

אֲשֶׁר יֵאמַר אִמָּה
בְּחֶסֶד גִּזְוֵה
וְגִזְוֵה זֶה בְּמִנְפָּה
וְסִפָּה נְקֻשָּׁרִים .

מזח.

בְּנִין קוֹף בְּמִנְפָּה
וְיִשׁוּן קוֹף בְּמִשְׁקָה
וְלוֹ אָמַר גְּמָה
לְאֵל בְּמִסְתָּרִים 5.

ג.

בְּמִנְפָּה לֹא שָׁם קֵן
וְבְחֶסֶד בִּזְמוֹן
וְיָמָה הוּא פְתִירוֹן קֵן
בְּלִתָּם אֲפִירִים 8 .

נא.

וְגַם בְּחֶסֶד שְׁעָף
הִרְוֵן אָף גַּם קָאָף
וְהוּא כְּמַעַט קָאָף
אֲלֵהִים אֲדִירִים 6

נב.

וְהַפְּשֵׁר הַנָּא
פְּמוֹז יָבִיא בְּנָה

(א) מנה את מאלכס (דמילא' א' יוד) פתר מנחס כמו (יונה ב' א')
זימן ה' דג שעוילו זמון .
(ב) הנוסח הנכון פה מולאתי בס' חותם תכנית לר' אברהם בדרשי
(ז' רסג) ויפרש שם כונתו: בשלף קלף (ישעיה ג' ה) פירש מנחס שלף
הרון אף, אבל לדעת דונש שם' קלף רק מעט .

(ח) ודברתם אל הסלע (במד' כ' ה') ה' כנעי (תהלים יח ג') פלג
וחלק מנחס בחגס לבני בנינים, וע"כ התעלג ונעשה נלעג לשון .
(ט) וכה יאמר דונש בתשובותיו (ג' כ') ועל נסוהם את ה' (שמות
יז ז') ואמרת כי אין בו יסוד כי אם הסמך וכו'. ולא יפוג כל חכ
כי תאמר אסה, אך לא נוכל להסיר הנון; ולו אמר נקה וכו', כונתו
לו אמר מנחס לאל בסתר, נקה וטהר את לבני

וְאֵלֶּה וְאֵלֶּה
אֲסֵפֶם בְּיִשְׂרָאֵל.

נ.נ.

וְגַם שָׁם מְלָמְדִים
כָּמוֹ כֹּל הַתּוֹרָה
וְשֵׁת לְעֵקֶל הַתּוֹרָה
וְעַקֵּב מִיִּשְׂרָאֵל (6).

נ.ד.

וְעַי וּמְנוּסֵי
אֲשֶׁר אֵלֶי נִסִּי
הִכִּיאוּ אִם נִסִּי
וְהֵם לִי עֲבָדִים (7).

נ.ה.

וְנִפְתָּה עוֹד הַיָּיִא
לְבַפְתִּי כִּי־שִׁבְרִי

(א) הברשוס נא, יניא, אלה ואלילא, הביא מנהם בבנין אחד, נש
שם הלשונות כמו כל התלות, ועל זה יתגר דונש בשם עקוב ועקלקלות
למשיבים.

(ב) עוי ומנוסי (רמוזה עוי נט) הביא מנהם ביהד עם שניות יו עוי
(ג) נסי; והם בני בנימין בונים.

וְכִי זֶה הַמִּבְיָא
דְּבִשׁ בַּמִּקְטָרִים.

נ.ו.

וְהִמְיִו בְּנִפְתָּה
כָּמוֹ תִּיּו בְּנִפְתָּה
וְגַם תִּיּו בְּשִׁפְתָּה
בְּשִׁפְתָּה תִּפְרִים.

נ.ז.

הֲלֵא תִפְתָּה תְּנִים
בְּמֵאֲזֵנִים הַתְּנִים
וְחִזַּק אֶת תְּנִים
זְכֵה הֵם גְּעָצָרִים (8).

נ.ח.

בְּשִׁפְתָּה שְׂפִתִי,
בְּנִפְתָּה וְנִפְתִּי,

(א) לדעת דונש נפת הוא על משקל תפת, וא"ל להסיר התיו בסוף, כמו
שלאמר מיד בכית האל: וכה הם נעלרים, כונתו כה הם נאספים ביהד.

בְּנֶפֶת נִפְהִי
וְנִמְנִי כִיבִים 6.

נמ.

וְהָבִיא עֲתוּדִים
בְּחֵלֶק הַעֲתוּדִים
וְאָמַר לִי כוּדִים
נְבוּזִי הַעֲקָרִים 7.

ס.

בְּאֶמְרוּ כִי יָבִיחַ
בִּישׁוּד הָאֵל הָדָה
וּבְקִצּוֹר צָדָה
וְחָבֵם הַיִּשְׁעָרִים 8.

- (א) ריקני כורים הם עגות של תנור (ויקרא י"א לה).
 (ב) עתודי ארץ (ישעיה יד ט) הביא מנחם בנין אחד עם להיות
 יהיהודים עתידים (אסתר ח' יג).
 (ג) חכם המגעים הוא רס"ג כמו באמר מיד: "סעדיה בן יוסף
 זקני". וכן אמר בתשובותיו נגד מנחם (לד נג) "וכתבת בספרך ראיתי
 בעתותי ר' סעדיה גמול ידו הדה, הוויס בזכיום, במתברת ה"א,

סא.

בְּעֵדֶיךָ בֶן יוֹסֵף
זָקֵנִי, הַחַוִּישָׁף
צְפוּנֹת, הָאֵלֶּפֶף
בְּנִי הַמוֹסְרִים 6.

סב.

וְהָתוּ הָא הוּזִים
וְשָׂמוּ עִם מוּזִים
וְהָתָא בְּהוּזִים
בְּמוֹ הָא בְּהוּזִים.

ותמרה את אמרו, ותשנה את הדלו, ותנח הוויס במתברת זין,
 כי תשבתו כאפס ואין עכ"ל; ועל זה יאמר שם ר"ת: "נחשו דוגש על
 אשר אמר בתרזווי, באמרו כי ידע וכו' כי לא חלק מנחם (על רס"ג),
 אך הודה לו, ודוגש אך בעדווי גם בתשובותיו נמהר".

(א) במלת זקני השתמש דוגש פה רק בהוראת אבי זקני, ולא
 בהוראת מזרי ואלופי, כדעת הרמב"ם, עיין בספרו השריד והפליט מספר
 האגרון (לד פט) וכן אמר דוגש בשירו הראשון (ס"ו כד) "זקנתו טוטה",
 וכוונתו שם באס זקנתו כל המושל הזה, היתה שמה טוטה, ופה כונתו
 שרס"ג היה אבי זקני, והוא היה נכדו, וכן השתמשו הקדמונים במלת

סג.

וְגוֹן נִצְרַר הַיִּשְׂרָאֵלִי
וְגוֹן נָבַע הַדְּרִישׁ;
הֲלֵא טוֹב לֹא תִתְרִישׁ
וְלֹא אֵץ בְּדָבָרִים אֵל

סד.

וְקָלָה יִיד כְּלֵיָהּ
וְהִסִּיר יִיד יְעֻלֵיָהּ

כָּמוֹ יִיד בֵּן יִשְׁבָּן
וְיִצְרֵי מוֹסְרֵים אֵל

סה.

וְתִסַּר וְנִי כְּתֻבָּה
וְהֵנּוּ בַּכְּתוּבָה
כְּנִי כְּתֻבָּה כְּתֻבָּה
וְצִיף וְנִי צִיפֵיִם .

סו.

וְיִשָּׁם הַכּוֹס יִצְרֵד
וְהוֹשִׁיב כּוֹס כְּדָד
וְרִפְשֵׁ אֵף רָבֵד
כְּתִיר כְּוִים קָרִים אֵל

(א) מנחם הכיר היו"ד מן מלת כליה, שליה, שביה, והולך בשביה
הבקרת .
ב לדעת מנחם מים, המ"ס אחת רק יסוד המלה והנה כד
מנחם המ"ס מן המים, ולפי אף ירקע כרגליו מקור מים .

זקני על אבי זקנס, וכן אמר ר"ת שהיה נכד רש"י בזה"ל: ,ורכנו
שלמה זקני", עיין תשובות דונש על מנחם (ד פז) וכן אמר ר' יוסף
קמחי על ר"ת, "ולא נשא פני זקני", עיין בס' הגלוי (לד ג'); ,וכונת
דונש בהמלות האוסף פני המוסרים כאמר, כי הוראת מלת האוסף
היא כמו (ורמיה ח' יג) אסוף אסיפס (שון כליה, ובמלת מוסר השנוממו
אז כמו אהנו כעת במלת בקרת או מבקר, וזאת אמרו תלמידי
מנחם, עיין בספר התשובות לבעטערו (לד יט) ומתקני פשר המתקדמים
כשם מוסר, וכן נאמר שם (לד יז סי' אה) ובטלו מוסרים, וכן אמר
מנחם במחברתו (לד יח) מאמתת המוסר, ולפי זה כונת דונש פה, כי
אבי זקני רס"ג מאבד ומלה פני הבקרת והמבקרים בחמתו .

(א) האות טון מן מלת נוער עשה מנחם לשרש המלה, ובאמת נרשו
ער, גם גרש הטון מן מלת נגע אשר היא פה יסוד .

סו.

וְגַם אָמַר בְּךָ בַּיּוֹם
 כְּמוֹ בְּךָ וַיְבֹרָךְ
 וְלֹא יָדָו וַיְרַבֵּהוּ
 וְלֹא הַנּוֹתָרִים הוּא.

סח.

אֲשֶׁר חָק בְּאַתְרֵיהֶם
 בְּדַלְתַּת הַמְּדִינִים
 וְשֵׁם הַמּוֹסְדִים
 הַיְרוּסָיִם וְעֵקְרֵיהֶם.

סט.

וְהַסִּיר הָאֵל בֵּין קָה
 וְחָשַׁב זֹאת חֲכָמָה

א) לדעת מנחם מלת כה הכ"ף בו יסוד כמו ויכו. אבל זה מלה זה פעל.

ב) סובב למעלה לאמר: ולא זה דרכו ולא הכרשים הנותרים, אשר עשה לחוק בארזים מהם, כמו הדלת במלת נד, שאמר שרק הדלת בו יסוד, ובאמת הנו"ן והדלת בו יסוד.

וּבִינָהּ בַּם עֲרֻמָּה
 וְגִלְדֵי מַסְתָּרִים.

ע.

וְשֵׁם מִם אֲבָהִים
 כְּמוֹ מִם אֲרִיִּים
 וְחַיּוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה
 בְּהוֹרֵךְ הַעֲקָרִים.

עא.

וְהָבִיא בְּאַתְרֵיהֶם
 וְיִדְוֹת וְיִדְוִים
 וְנִלְתִי הַדְּוִים
 לְעוֹלָם וְקִשְׁרִים הוּא.

עב.

וְדַבָּרָה יוֹד מִן מִי
 כְּמוֹ יוֹד מִן פְּרָמִי

א) וכה אמר דונש בתשובותיו על מנחם (לד כת), ידיד, ואמרת כי דלת אחד יסוד, אבל שני הדלת של דוד לא יפרדו.

הַסִּירָם, כִּי עָמִי
הַשְׁכֵּם לְשׁוֹרִים אֵי.

ענ.

וְגַם שָׁם יוֹד בְּצִיִּים
כְּמוֹ יוֹד תְּקָצִים
וְאֵף יוֹד תַּחצִּים
וְאֵף יוֹד תַּחזִּים אֵי.

עוד.

וְהִרְסוּ בְּגִינִים
כְּמוֹ הַזְּרִימוּנִים
וְשָׁבַר צִינִים
וְהַפִּיץ תַּחזִּירִים

עוד.

וְתִקְרַר נִין קָרִין
וְתִבְרַח נִין וְצִעִין
וְתִסִּיר נִין סִאֵן
וְתִכְלֵם לֹא קָרִים.

ענ.

וְתִגְוֵן עִם הוֹגֵה
כְּפִיחֵלְקֵת קָנֵה
דְּתִינֵן מִן קָנֵה
כְּתִרְדֵר מִן קָרִים אֵי.

ענ.

וְשָׁקַל וְגַע
כְּמוֹשָׁקַל נִיגַע

(א) הו"ד כמלת מיו נוספת לדעת מנחם כמו הו"ד במלת כרמיו
(שה"ש א' ו) וכן האות יו"ד במלת כי, עמי (שה"ש ו' י"ב) חשבם
שכורים, כונתו שהן כמו כרמיו, והו"ד ג"כ יתרה.
(ב) מלפני בלום (יחזקאל ל' ט') ואמר מנחם כי האות ל' רק השרש
ולא הו"ד.

(א) ואחריתו יהיה מנון (משלי כט כ"א) הביא מנחם עם לא תנו
איש (ויקרא כ"ו י'), אבל לדעת דונש מנון, כמו מנה את מאלכם
(דניאל א' ו') כמו מרוב מן מרים בנין אחד להן.

וְיִוָד בְּגִגַּע
כַּמֵּז יוֹד בְּיַתְרִים א.

עח.

וְנִבֵּשׁ בְּיַבֶּשֶׁת
בְּמִשְׁקַלֵּת בִּישָׁת
בְּנֶהֱפֶה לְנִחֶשֶׁת
וְקִבּו בְּפִוְרִים.

עז.

וְשִׁין שָׁם בְּשִׁפְרִים
יְסוֹד, גַּם בְּשִׁצִּים
לְכִלְיוֹן עֲצִים
וְגַם לְפִגְרוּיִם ב.

פ.

וְנִעְטָה יִשָּׁת עֲזֵט
וְעוֹף הוּא הַעֲוִי

וְלֹא וְדַע שְׁנוֹט
וְנִשְׁלַח בְּקִתְרִים.

פא.

וְלִהְיֶה לְגִתָּם
בְּשִׁוּם פַּח עִם פְּתָם
וְנַחֵם עִם רְחָם
וְקִרְוֹת עִם קִרְוִים.

פב.

בְּרִסוֹ עִם בְּרִסָּם
בְּתִלְק אֶחָד שָׁם,
קִשְׁרָם יִרְבְּרָם
וְהִקְוָה בְּיַתְרִים א.

פג.

בְּמִשְׁקָה חוֹלְלָה
אִישָׁר הַדִּין בְּקִלָּה

- (א) לדעת דונט הו"ד כמלת יגע יסוד, כמו הו"ד כמלת יתר.
(ב) לדעת מנחם השן לכד יסוד כשנים וגם כשנים.

(א) יכרסמנה חזיר (תהלים פ' י"ד) לדעת מנחם כמו חלא כרסו

בְּכַרְכָּם לְנִמְלָה

כְּמוֹ בֶן לְחֹנְנִים א.

פד.

וְנִפְּה גוֹף הוּא צִיּוֹן

אֲשֶׁר קָטַר אֶלְיוֹן

לְנִפְּתָה שָׁם דְּמִיּוֹן

וְנִפְּלָה וּבְקָרִים.

פה.

וְנִזְף בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה

אֲמִתָּה אֲמוֹן אֲמוּנָה

כְּמוֹ עֲנָף נִמְנָה

וּבְדִים וּקְצִירִים א.

פו.

וְדָמָה גַם הַמְּשִׁיר

לְמִלְחָה וּלְכִשְׁלִי

הַחֲבֹבֹת וּבְכִשְׁלִי

שְׂתָאִים וּנְגָנִים

ג.

וְאֵף פִּיהוּ שְׂנֵיה

כְּבִצְיוֹתֵי קָצֵה

וְאִזְתָּם לֹא תִקָּה

כְּסִפְרוֹ לְגִנְרִים א.

פח.

וְגַם שָׁם אִיטִירִים

כְּאֶסְרִי וְאֶתְרִים

בלשון המשנה כמו ענף וכדים והוא אמת אומן אמונה, וכן אמר
דונש בתשובותיו (לד ט), חלמות ריר הביאה בלשון המשנה, והוא הדין
אומן אמונה.

א) את מי רלותי (ש"א יב ג') דומה לדעת מנחם עם רולס הי
הת ירחיו (תהלים קמו יא).

(ירמיה גל לד), אבל הם בני בנינים טובים, והוא קשרם ביתד כמו יתר
השברים אשר פתר אותם בלא כהוגן
א) מנחם חלל המשנה, יען כס נאמר כדסס על חויר ועל נמלה
(פאה פ"ב) בדה שברסמוה נמלים.
ב) לדעת מנחם טוף כמו (יהושע יז יא) אל שלשת הנעות, אך

אָני לאַ אַחפּירם
בַּמשקל וּפּישרים (א).

ב.מ.

וְאָמַר וּפּירי
בְּאָמַר וּפּירי
בַּמשקל וּפּישרי
וְאָמַר מִפּישרים .

צ.

וְנָם פֶּאָרור בַּפֶּאָר
עַלִּי סָפְרוּ בְּאָר
וּבֹז אָמַר אָאָר
מְשָׁבִים נְקַדְּרִים (ב)

(א) אויסרס בשמע (הושע ז יב) כמו אסור באסורים, אך לדעת דונש כמו ליסרה אחסם (ויקרא כו יח), ומי שאומר על משקל זה תומר מיישורים.
ב) כונתו כי אמר מנחם הפיץ אור על מי שחסהו תהך.

צא.

וְהִגָּה הוּא בַּפֶּח
לְקוֹנְהוּ מִפֶּח
וּלְמִשְׁפַּט מִמִּסְפַּח
וְתוֹלְעָה וּפּישרים .

צב.

בְּמֹז פּוּם פֶּם פִּיקָה
וְאִין לֹז בְּתַמִּיקָה
לְפִתִּי מַחְבִּיקָה
בְּעֵדִים נְקָרִים (א)

צג.

וְשׁוֹבִים וּשְׁבָבִים
בַּפֶּתְרוֹנָם שְׁנִים

(א) פימס עלי כסל (איוב עו כ"ו) לדעת מנחם כמו פום אריותא דעאל ו' כג), אבל עדיו נכרים שהם זרים, יען זאת שפת עבר וזאת ארמית, וכן אמרו אחרי כן תלמידי מנחם על דונש בשירס (גד יא סימן כג) ויעיד על שקרו בעדים נכרים.

וּפְשָׁרוֹ בְּשִׁבְיָיִם
לְאֵשׁ הַכְּלִיָּיִם (א)

צד.

וְשֵׁם אֲרִימִיָּה
כִּמוֹ הַשְּׂאֲרָתִיָּה
יְהוּא פִתְחֵתִיָּה
אֲסוּר הַסּוּגִיָּיִם

יד.

וְשָׁרָה וּמִשְׁרָה
כְּנָרָה וּמְנָרָה
וְקָרָה וּמְקָרָה
עֲלִיזָה בְּקָרִיָּים (ג)

- (א) שניים (השט ח' ו') כמו ורחית ששביה (דברים כל יא) . ועב
זה יאמר דונש כי טוב לשרוף פתרונו על האח .
(ב) שריתוך לעוב (ורמיה עו יא) לדעת מנחם כמו שארית ישראל
(דה"א י"ב ל"ח) , ולדעת דונש פתחתוך מן האזיקים .
(ג) פה יאל דונש להראות כי השרשים שרה ומשרה דומים זה לזה

קא.

וּמִשְׁיָרָה אֲרוּבָה
וְהַסּוּגִיָּים תְּרִבָּה
וְנָק לֹא גַעְרָבָה
לְאֲחֵד בְּמַעֲשֵׂיָיִם (א)

קב.

כְּמֵאָה וְעֶשְׂרֵה
שְׂמוֹנִים וְקָשְׂרָה
יִשְׁקָלָה וְשִׁמְרָה
לְאֲחֻזֹּת וְלְמוֹרִים (ב)

קג.

זְמַן הַנּוֹתְרִים
כִּיִּשֶׁר הַקְּסָרִים

(א) השירה הזאת שרפה הסוגים , יתרכב מלשון לא יתך רמיה
לידו (משלי יב כו) .

(ב) כונתו כי כשיר הזה שיש בו מאה ועשרה בתים , הביא
שמונים השגות על מנחם ועוד הביא על מנחם מאה ועשרים השגות

לְשׂוֹאוֹת וּמְשׂוֹאוֹת
וּמְסַפְּדֵי מְגֻרִינִים .

קו.

מְכַמֵּים וְיִשְׁמְחוּ
וְסִפְרוּ יִקְחוּ
וְעוֹד לֹא יִשְׁכַּחוּ
דְּגְבֵי הַיְשָׁרִים .

קח.

מִפְּנֵי הַיְשִׁירָה
בְּמִקְטָא מְבֹאֲרָה
וּבְבִלְיָה מְתֹאֲרָה (6) .

קט.

וְעוֹד בְּבִקְתֵי בָרֵב
מְלִיִּים מִן הַלְשָׁאָרִים

וגמון לנו להכבד להבדיל הוא, עוד השגחה בתים קטנים שהם על משקל קל, והיו יעלה הבדיל הוא ס"ה מ"ה ועשרה בתים. (א) בכל שורה ה' תנועות, ובית ק"ט על י"ב תנועות, וק"י על ט' תנועות.

בְּמִאָּה גַם עֲשָׂרִים
בְּלֹא יִשִּׁיר בְּקִדְרִים

קד.

בְּפִתְרֵיהֶם וְשִׁי
לְעִנְיָדֵי אֵל יֵצֵהוּ
הָיִיתָ בְּמוֹ עֲבֵי
עַלֹּ הַלְשָׁאָרִים .

קה.

וְאִם וּבְעַם דְּבַל
וְכָל לֵץ יִתְאַבֵּל
וְכָל מְתֵי יוֹבֵל
לְטַבֵּחַ בְּשָׂרִים .

קו.

וְיִקְבַּב בְּקִנְאוֹת
וְיִוַעֲד בְּשִׁנְאוֹת

בתשובותיו אשר נסדרו בלא סדר, ושל"ל טעה שאמר שיש בסור הזה מ"ה ושמונה בתים, אבל יש בו ק"ז בתים ע"מ יתד ותנועה.

יְקַדְּמֵי עָלַי אֱלֹהֵי
בַּיִת, בְּמִצְחָה וְעֵשְׂרִים,

ק׳.

לְהִיזֵת הַמְּשֻׁבָּזֹת מֵאֲהֵימֶם
מֵעֲבֹרֵת אֵל בּוֹרֵא שְׁמַיִם.

הננו מתכבדים להודיע כי נגשנו לסדר את

„אחיאסף” (לוהיעם)

(שנה שניה, תרנ"ה 1894/5).

בהקדימו הפעם לנשת אל עבודת סודר הלוח, כשבעה ירחים לפני צאתו, נקוה כי תצלה בידנו להעלות אותו על אחיו הראשון בכמות ואיכות, להעשיר כל חלקיו הספרותיים והשמושיים, ולהרבות בו את השלימות והתועלת במדה מרובה.

כמו כן נקציע בו מקום נכבד לברוניקא שנתית, אשר תקיף את כל חיי בנ"י וכל הקורות אותם, בחומר ורוח, במשך השנה. למטרה הזאת מלאנו ידי סופר נכבד ומומחה לרשום בספר מראשית השנה כל דבר נכבד שנפל בחיי אחינו בכל מקום שהם, בעתו ובזמנו, והיה לחומר להברוניקא הנ"ל.

וזאת לסוחרים:

בלוח הזה נפנה מקום מיוחד לבורעות של סוחרים ואנשי מעשה (בחרו הוספה להלוח) ע"פ המחיר הקצוב בזה: עמוד שלם — 10 ר"ב; חצי העמוד — 5.50; רבע העמוד — 3 ר"ב; $\frac{1}{8}$ עמוד — 2 ר"ב; $\frac{1}{8}$ עמוד — 1.50. נקוה כי כל סוחר ימצא ענין לפניו להדפיס מודעה בלוחנו, אחר כי הלוח הראשון התרחב בקרב העם לאלפים, ובל"ס יתפשט הלוח השני בקרב העם עוד הרבה יתר.

ליהוי ידוע

כי מ"א אה"אספ" לוח"עם תרנ"ד

נשארו בידינו עקו' במספר מעט מאוד והם נמצאים להמכר אך מכורכים.

מחיר עקו' מכורך בניר 95 קאפ.
ובכר אנגלי בכריכה מהודרת 1.10

מחיר הכריכות לבדן: של ניר 10 קאפ. ושל בר
25 קאפ. כל אלה בלי פארטא.
פארטא על כל עקו' 14 קאפ. באחריות 21 קאפ.
בחו"ל: 24 קאפ.

מהספר הגדול והנכבד

זכרונות לבית דוד

יגמר בעוד שבוע ימים

החלק הראשון

המקיף את כל התקופה הגדולה והכבירה בקורות עמנו אשר מזמן גלות בבל עד חרבן הבית השני.

החלק הזה יכיל בקרבו חמשה ספורים:

(א) כף הסידים, מוזמן גלות בבל וראשית הבית השני.
(ב) זר הדפנים, מראשית הבית השני, בוזמן אלכסנדר מוקדון.

(ג) הקניצה, מוזמן החשמונאים.

(ד) מבעת הקדושין, מוזמן הורדוס.

(ה) הכבל והקוין, מוזמן חרבן הבית השני.

מחמשת הספורים האלה אך הספור השני הוא מתורגם, ויתרם הם מקוריים, מעשי ידי מחבר הספר,

מר א"ש פריעדבערג.

עד עתה יצאו תשע עשרה חוברות.

הספרים המסודרים לדפוס:

(א) רבי יהודה הלוי, כרך שני, א. א. הרכבי.

(ב) רבי אברהם אבן עזרא, קובץ כל שיריו ומליצותיו, נדפסים וכ"י רבים, עם תולדה מפורטה, מכואים והערות והארות, . . . מאת דוד כהנא.

(ג) מוצאי גולה, תולדות אבותינו הספרדים, מעת הגרשם מספרד עד בואם אל המנוחה בארצות שונות, מאת ש. פ. ראבינאוויץ.

(ד) ספר החנוך השכלי, המוסרי והגופני, תרגום הספר הנודע לשם: Education intel-lectual, moral and physical

ע"י י. ל. ראבינאוויטש.

לקוטי קדמונים

קובץ שירי משוררים קדמונים.

כרך ראשון.

דבר אל הקוראים.

בבוא לידינו לרגלי עבודתנו במחלקת „אוצר ישראל“, להוציא, כפעם בפעם, בין מעשי ידי המשוררים הקדמונים, גם שירים בודדים ומחברות קטנות, ואידי דוטרי מירכסי, והקוראים לא יוכלו לכרוך אותם אחד, אחד לבדו; לכן אמרנו לאסוף את הדברים קטני הכמות, שבמחלקה הזאת, לאחדים, לכרך אחד, ולהדפיס להם שער מיוחד, ולא יבצר מאת הקוראים לכרוך אותם ביחד בכרך אחד.

וכה חברנו בזה את שלשת הספרים הקטנים שהוצאנו: א) „רב האי גאון“, ב) רבי שלמה שרביש הוהב“; ג) ו„רבי דונש בן לברט“, לכרך אחד, כאשר עינו הקוראים רואות

גם כריכה מהודרה עשינו להם כליתר ספרי „אוצר ישראל“, בשם הכולל „לקוטי קדמונים“ כרך ראשון.

המזיל.

ווארשא, שבט, תרנ"ד.